

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Diplomová práce

2024

Matyáš Müller

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

**Proměna vnímání rozpadu Československa v českých
a slovenských tištěných médiích**

Diplomová práce

Autor práce: Matyáš Müller

Studijní program: Žurnalistika

Vedoucí práce: Mgr. Ing. David Klimeš, Ph.D.

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31.7.2024

Matyáš Müller

Bibliografický záznam

MÜLLER, Matyáš. *Proměna vnímání rozpadu Československa v českých a slovenských tištěných médiích*. Praha, 2024. 60 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce Mgr. Ing. David Klimeš, Ph.D.

Rozsah práce: 109 354 znaků

Abstrakt

Společný stát Čechů a Slováků, tedy v poslední fázi Česká a Slovenská Federativní Republika, se oficiálně rozpadla na začátku roku 1993. Rozdělení doprovázelo několik snah rozpadu zabránit, ale také jej urychlit, a názory na něj se výrazně lišily zejména z pohledu jednotlivých států. Zatímco Slováci k němu přistupovali horlivě, Češi tento sentiment až tak aktivně nesdíleli. To má za následek i různé způsoby, jakými tuto událost dodnes vnímají jednotlivé strany někdejší federace. Tato skutečnost se proto přirozeně odráží i ve způsobu, jakým o rozpadu Československa psala média v jednotlivých zemích. Diplomová práce se proto zaměřuje na analýzu tohoto informování a její přeměnu v čase ve dvou významných médiích, Deníku SME a Mladé frontě DNES, které na mediálním trhu aktivně působí již od devadesátých let, a dokáží tak podat celistvý obraz o vnímání rozpadu Československa v průběhu let. Pozornost se zaměřuje na tři výročí s rozpětím deset let, a to deset, dvacet a třicet let od rozpadu, přičemž dochází ke komparaci způsobů, jakým se o události informuje. Pomocí kvantitativní obsahové analýzy práce odpovídá na otázku pokrytí tématu, a kvalitativní rámcová analýza přibližuje nejčastější způsoby, jakým novináři o tématu informovali, přičemž poukazuje na výraznou a častou neshodu rámcového hodnocení rozpadu Československa v médiích ve srovnání s výsledky průzkumů veřejného mínění o tomto fenoménu.

Abstract

The common state of Czechs and Slovaks, namely the Czech and Slovak Federal Republic in the last phase, officially disintegrated at the beginning of 1993. The division was accompanied by several efforts to prevent the breakup, but also to accelerate it, and opinions on it differed significantly, especially from the point of view of the individual states. While the Slovaks approached it enthusiastically, the Czechs did not share this sentiment so enthusiastically. This also resulted in different ways in which the individual sides of the former federation perceive this event to this day. This fact is therefore naturally reflected in the way in which the media in the individual countries wrote about the breakup of Czechoslovakia. This diploma thesis therefore focuses on the analysis of this information and its transformation over time in two important media, *Denník SME* and *Mladá fronta DNES*, which have been active in the media market since the nineties, and are thus able to present a comprehensive picture of the perception of the disintegration of Czechoslovakia over the years. Attention is drawn to three anniversaries with a span of ten years, namely ten, twenty and thirty years since the breakup, while comparing the ways in which the event is recounted. Using a quantitative content analysis, this paper answers the question of the coverage of this topic, and a qualitative frame analysis approximates the most frequent ways in which journalists informed about the topic, while pointing to a significant and frequent discrepancy in the frame assessment of the disintegration of Czechoslovakia in the media compared to the results of public opinion polls on this phenomenon.

Klíčová slova

rozpad Československa, česká média, slovenská média, tisk, výročí

Keywords

the breakup of Czechoslovakia, czech media, slovak media, press, anniversary

Title

Changing Perceptions of the Breakup of Czechoslovakia in Czech and Slovak Print Media

Poděkování

Na tomto místě se chci poděkovat Na tomto místě se chci poděkovat svému vedoucímu panu doktorovi Davidu Klimešovi za cenné rady a připomínky v době psaní práce.

Obsah

Úvod	8
1. Teoretická východiska	9
1.1 Stručné dějiny společného státu	9
1.1.1 Idea čechoslovakismu	9
1.1.2 Období od konce 30. let do roku 1989	11
1.1.3 Cesta k rozpadu Československa	13
1.2 Povaha zkoumaných médií	18
1.2.1 Mladá fronta DNES	19
1.2.2 Denník SME	21
1.3 Teoretické koncepty	22
1.3.1 Veřejné mínění	22
1.3.2 Mediální produkty	24
1.4.1 Metodologie	27
2 Analýza	33
2.1 Kvantitativní část	33
2.1.1 Deset let od rozpadu	33
2.1.2 Dvacet let od rozpadu	36
2.1.3 Třicet let od rozpadu	37
2.1.4 Závěr kvantitativní části	39
2.2 Kvalitativní část	40
2.2.1 Výzkumné otázky	40
2.2.2 Rámce v periodiku Mladá fronta DNES	41

2.5.3 Rámce v periodiku Denník SME	51
2.5.3 Závěr kvalitativní části	61
Závěr	63
Summary	64
Použitá literatura	65

Úvod

Společný stát Čechů a Slováků oficiálně zanikl 1. ledna roku 1993. Cesta k rozpadu byla sice postupná, ale poměrně krátká. Odlišné pohledy na vnitropolitické uspořádání, ale i na mezinárodní pozici se začaly objevovat velmi krátce po pádu komunistického režimu na konci roku 1989. O tomto hovoří velká část první kapitoly této diplomové práce. Jejím cílem je zachytit, jak se ve dvou relevantních médiích mění pohled na rozpad Československa. Na české straně se jedná o deník Mladá fronta DNES, na slovenské o Denník SME (dříve Denník Smena). Povaha i historie obou deníků jsou dostatečně podobné, aby mohly dobře odrážet změny na pohled zkoumaného tématu. Vzhledem k tomu, že se diplomová práce snaží zachytit tuto proměnu v jednotlivých časových úsecích, je nasnadě zvolit výročí po dekadách – deset, dvacet a třicet let po rozpadu. To je drobná změna oproti tézím, kde zmiňuji i 25. výročí, ale menší časový úsek mezi předešlým a následujícím výročím by byl menší, tudíž nesměrodatný pro výsledky.

Pro praktický výzkum této diplomové práce jsem zvolil kombinovanou metodu, tedy jak kvantitativní, tak kvalitativní. Kvalitativní část výzkumu ukáže, která bude vykonána pomocí kvalitativní obsahové analýzy, jak často se o rozpadu Československa v dobách jeho výročí psalo. Svým způsobem to tak může ukázat předpoklad redakcí o stavu poptávky po tomto tématu. Kvalitativní část práce, která je zastoupena rámcovou analýzou, má tyto nálezy doplnit a zhodnotit, jakým stylem se o rozpadu Československa ve zkoumaných denících píše. Pro rámce je důležité předchozí kódování získané předchozí hloubkovou analýzou textů. Kódy se následně seskupí do tzv. shluků, které představím v kvalitativní části analýzy. S doplněním sociologických šetření, která jsou i v teoretické části práce, pak tato analýza dodává relevanci celé práci. A sice, jak se společenské nálady odrážejí na obsahu mediálních produktů.

Následuje prezentace výsledků výzkumu. Dá se očekávat, že během zkoumaných výročí se bude mediální obraz rozpadu Československa měnit, a to nejen v ohledu na časové periody, ale i na jednotlivé deníky. V české Mladé frontě DNES se bude pravděpodobně o rozpadu psát jinak než ve slovenském Denníku SME.

1. Teoretická východiska

1.1 Stručné dějiny společného státu

1.1.1 Idea čechoslovakismu

S rozpadem rakousko-uherské monarchie po první světové válce se vytvořila nová mapa střední Evropy. Menší národy jako právě Češi a Slováci by neměly vznik vlastního státu jistý, kdyby se oba národy nespojily v jeden. Slovenské snahy o vytvoření státu, kde by Slováci měli autonomii, byly soustavně potlačovány Maďary. Spolupráce s Čechy pro ně byla proto výhodná. Češi by zase vytvořením samostatného státu v historických hranicích měli na svém území příliš velké množství Němců a, čímž by stát nebyl národním. Proto se zrodila oboustranně výhodná idea čechoslovakismu.¹ Spojením vznikl československý národ, který na území nového státu tvořil dvě třetiny obyvatel a dal se proto považovat za národní stát.² Pojem „československý národ“ se poprvé objevil v rámci Martinské deklarace, ve které se slovenský národ rozchází s maďarským a hlásí se k vytvoření nového státu s Čechy. Čechoslovakismus se nakonec stal i oficiální politickou doktrínou.³ Jakákoliv myšlenka autonomie byla zavrhována např. Edvardem Benešem, který argumentoval tím, že jen se Slováci, kteří budou chtít vládnout na nejvyšších politických místech je společný stát možný.⁴ Podle některých historiků byla ale na Slovensku považována idea čechoslovakismu spíše jako dočasné řešení a platforma pro budoucí

¹ GALANDAUER, Jan, Čechoslovakismus v proměnách času. Od národotvorné tendence k integrační ideologii, Historie a vojenství, 47 (1998): s. 39.

² Statistická ročenka republiky Československé. Praha: Státní úřad statistický, 1938. Strana neuvedena, tabulka II 7.–8.

³ RYCHLÍK, Jan, Čechoslovanství a čechoslovakismus, in Češi a Němci. Dějiny – kultura – politika, eds. W. Koschmal, M. Nekula. & J. Rogall (Praha: Paseka, 2002), s.80.

⁴ OBRÁTIL, Karel: Čítanka dr. Edv. Beneše, Prečo je potrebné plné sjednotenie a prečo je nemožný autonomizmus, Otakar Sobek, Brno : 1936, s. 69

vytvoření autonomního území.⁵ Všechny takové debaty ale ukončila rozpínavost nacistického Německa, které československý stát uvrhlo do zcela nové a rozdílné kapitoly jeho historie.

Abychom správně pochopili česko-slovenské vztahy v období vedoucím k rozpadu společného státu, musíme se lépe podívat na ideu českoslovakismu, a to hlavně na způsob, jakým byl tento pojem chápán a používán. Ten se podle Jana Mervarta z Oddělení pro studium moderní české filosofie Filosofického ústavu Akademie věd ČR v posledních letech existence federace, tedy až do roku 1992, měnil, a to i na základě kontextu, ve kterém ho jednotlivé strany, respektive národy, používaly.

Vrcholní slovenští představitelé ideu českoslovakismu odmítali, protože byla vnímána jako ideologie popírající slovenskou samostatnost a pozdvihující českou nadřazenost v rámci společných témat. Jedním ze společných témat byl přirozeně i společný stát. Českoslovakismus totiž podle některých znamenal jen přechod z nadvlády pod Rakouskem a Maďarskem pod nadvládu Čechů a jedinou událostí, kterou stálo za to v tehdejší době oslavovat, je vznik federace, která umožnila jednotlivým národům odlišit se a ukázat svou státnost.⁶

Podobně se koncept českoslovakismu popisuje i Norbert Kmeť z Ústavu politických vied Slovenskej akadémie vied, podle kterého o českoslovakismu nejčastěji mluvili ti politici, kteří měli vůči soužití Čechů a Slováků v rámci jednoho státu, výhrady. Kdo pojem obhajoval, byl často považován za nepřitele samostatného Slovenska, a nepřekvapivě v tomto kontextu s pojmem českoslovakismu operovali právě Slováci. Našli si v něm společného nepřitele, na kterého bylo těžké ukázat, ale bylo jednoduché se proti němu poštvat.⁷

⁵ RYCHLÍK, Jan, Československé dějiny a pokusy o napsání společného česko-slovenského příběhu, in Posláním historik. Pocta prof. Robertu Kvačkovi k 80. Narozeninám, eds. J. Čechurová, P. Andrš & L. Velek (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012), s. 235.

⁶ ZAHRADNÍČEK, Tomáš. Debaty o českoslovakismu a Čechoslovácích na konci federace. In: HUDEK, Adam; KOPEČEK, Michal a MERVART, Jan. Čecho/slovakismus. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2019. s. 359-376.

⁷ KMEŤ, Norbert. Problém českoslovakizmu na Slovensku po Novembri 1989. In: HUDEK, Adam;

Kritiku čechoslovakismu bylo možné najít i ve školních učebnicích,⁸ kde v jednom případě kolektiv českých a slovenských autorů definoval čechoslovakismus jako koncepci vycházející z fikce jednoho československého národa. Podle definice tato ideologie popírala svébytnost a rovnoprávnost slovenského národa v republice a zakrývala vykořisťovatelské tendence českého národa. Tím podle učebnice došlo na slovenské straně ke vzniku prostoru, který podporoval šíření nacionalismu a separatismu.

Zahradníček upozorňuje, že Slováci a Češi sice přistupovali v osmdesátých letech k definici své národnosti podobně, lišila se míra kritiky od jednotlivých stran.⁹ Na Slovensku se problematika slovenské národnosti stala postupně významným tématem, a i když se o čechoslovakismu nemluvilo do takové míry jako například v poválečném období, tato diskuze se vynořovala pravidelně. Naproti tomu na české straně federace se rozhovory o vztazích českého národa vůči tomu slovenskému objevovaly jen minimálně, a to hlavně v návaznosti na kritiku první republiky, která byla v komunistických kruzích častá. Do konce osmdesátých let tak byly vyzdvihovány především pozitivní aspekty připojení Slováků k Čechům a jakákoliv další kritika byla v porovnání s tím nevýrazná.¹⁰

1.1.2 Období od konce 30. let do roku 1989

Rozdílné pohledy na vnitřní uspořádání Československa by se daly pozorovat po většinu 74leté historie společného státu. Z takových případů se nesmí opomenout období konce 30. let 20. století, kdy Slovensko nejprve v roce 1938 získalo v rámci Československa autonomní status, v níž vládla silně nacionalistická Hlinkova slovenská ľudová strana

KOPEČEK, Michal a MERVART, Jan. Čecho/slovakismus. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2019. s. 377-393.

⁸ Malá československá encyklopedie, sv. I, Praha 1984, s. 766.

⁹ ZAHRADNÍČEK, Tomáš. Debaty o čechoslovakismu a Čechoslovácích na konci federace. In: HUDEK, Adam; KOPEČEK, Michal a MERVART, Jan. Čecho/slovakismus. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2019. s. 359-376.

¹⁰ Kmet', 377.

(HSLS).¹¹ Tímto krokem se z Československa oficiálně stalo Česko-Slovensko. Spojovník v názvu státu by mohl předznamenávat pozdější základy pro tzv. pomlčkovou válku, která se v devadesátých letech vedla ohledně oficiálního názvu společného státu. Zakladatel a lídr Andrej Hlinka HSLS požadoval autonomii Slovenska už od roku 1925, ale jakožto jeden z velikých zastánců společného státu, který stál v roce 1918 u jeho vzniku jeho ambice nikdy nesahaly k úplné samostatnosti.¹² Situace se změnila po Mnichovské dohodě, kdy jak Česko, tak Slovensko ztratily část svého území a v HSLS začalo sílit radikální křídlo se členy jako Vojtech Tuka, jenž byl maďarským agentem nebo Alexander Mach.¹³ Toto křídlo už mělo jasně separatistické tendence. V březnu roku 1939 tedy dochází k prvnímu rozpadu společného státu Čechů a Slováků. Česká část je jakožto Protektorát Čechy a Morava inkorporován do Třetí říše a slovenská část se proměňuje na oficiálně samostatný Slovenský stát, po přijetí ústavy na První Slovenskou republiku. De facto byla země ale v područí nacistické nadvlády jako satelitní stát.

I bezprostřední poválečný vývoj signalizoval nesourodost mezi oběma národy. Komunistická strana Československa získala v Národní frontě rozhodující vliv a první poválečné volby tak ani nemohly skončit jinak než jejím vítězstvím, jelikož jiné politické strany než ty, které byly součástí Národní fronty Čechů a Slováků, kandidovat nemohly. Zajímavé jsou ale výsledky v jednotlivých částech společného státu. Zatímco v českých zemích získala KSČ jakožto nejsilnější strana přes 40 %, na Slovensku získali komunisté jen lehce přes 30 % a skončili až druzí za Demokratickou stranou s více než 61 %.¹⁴ Celkově ale byli komunisté v Československu nejsilnější stranou a nařízením O obnovení Slovenskej národnej rady na podklade výsledku volieb do Ústavodarného národného shromaždenia si zajistili poslušnost i ve slovenské části. Nařízení totiž znamenalo složení

¹¹ ČANÁDY, Bruno. *Slovenská krajina 1928–1939* [online]. Matica.sk, 2019-06-19.

¹² PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. Čtvrté, doplněné a rozšířené vydání. Praha: Plus, 2018, s. 140–145.

¹³ BOROVIČKA, Michael. *Kolaboranti 1939–1945*. Paseka, 2007, s. 246.

¹⁴ *Statistická příručka Československé republiky 1948*. Praha: Státní úřad statistický, 1948.

Slovenské národní rady v poměru vůči celorepublikovým výsledkům, které KSČ ovládlo.¹⁵

Další kapitola většího osamostatnění Slovenska tak přišla až 1. ledna roku 1969. Tehdy byla Československá socialistická republika ústavním zákonem o československé federalizaci transformována na federaci a formálně tak existovaly Česká socialistická republika a Slovenská socialistická republika. Zákonem bylo zřízeno Federální shromáždění, česká rada a slovenská rada, tedy půdorys, na kterém prakticky fungovala federace po sametové revoluci až do rozpadu. Aktualizovaná ústava také rozdělovala kompetence na čistě federální a republikové.¹⁶ Do výlučných pravomocí federace jako celku byla mimo jiné zařazena zahraniční politika, což v budoucnu představovalo jeden z hlavních kamenů úrazu v porevolučním svazku. V praxi ale bylo zachováno silně centralistické mocenské působení. Jeden z tehdy nově přijatých zákonů např. dával KSČ pravomoc odvolávat ty poslance národních rad, kteří by narušovali politiku Národní fronty. Takovým způsobem bylo celkem z funkce odvoláno nebo rezignovalo 122 poslanců.¹⁷ Stejně tak velmi rychle došlo k revizi původních republikových pravomocí v oblasti hospodářství. Už v roce 1970 byl ústavní zákon upraven tak, že z něj vypadla zmínka o dvou svébytných národních ekonomikách a byla nahrazena obecným zněním o centralistickém hospodářství ČSSR.¹⁸ V praxi se tak o žádné nové kapitole slovenské autonomie nedá do listopadu 1989 hovořit.

1.1.3 Cesta k rozpadu Československa

Cesta k zániku společného státu Čechů a Slováků byla poměrně turbulentní, ale v zásadě velmi krátká. Data z prvního sčítání lidu, domu a bytů, které se uskutečnilo v roce 1991 ukazuje, že naprostá většina obyvatel federace už se s československou národností

¹⁵ 91/1946 Zb. SNR Nariadenie Slovenskej národnej rady o obnovení Slovenskej národnej rady na podklade výsledku volieb do Ústavodarného národného zhromaždenia [online]. zbierka.sk.

¹⁶ čl. 1 ústavního zákona o československé federaci.

¹⁷ BALÍK, Stanislav; HLOUŠEK, Vít; HOLZER, Jan; ŠEDO, Jakub. Politický systém českých zemí 1848-1989. Brno : MPÚ MU, 2003, s. 167.

¹⁸ GRONSKÝ Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa 1960–1989 III.díl. Praha : Karolinum, 2007, s. 169.

neztotožňovala. Na českém území se k československé národnosti hlásilo jen 3464 obyvatel.¹⁹ To je až překvapivě malé číslo, vzhledem k tomu, že na území Česka bylo skoro 135 tisíc smíšených československých rodin.²⁰ Na Slovensku se jednalo ještě o menší počet jedinců.²¹

Důležitým a zároveň symbolickým předělem v polistopadovém vztahu Čechů a Slováků ve společném státě je tzv. pomlčková válka. Hned v lednu roku 1990 přišel tehdejší československý prezident Václav Havel s formálním požadavkem na změnu názvu státu z „Československá socialistická republika“ na „Československá republika“²². Tento návrh ale neprošel parlamentem. Slovenští poslanci požadovali, aby byla v názvu pomlčka (ve skutečnosti se jedná o spojovník), která by více zdůrazňovala slovenské rovnocenné postavení. Skupina českých a slovenských poslanců namísto toho navrhovala název „Československá federativní republika“²³. Po komplikovaných jednáních a blokování jednotlivých návrhů se nakonec strany dohodly na názvu „Česká a Slovenská federativní republika“, což je podle jazykovědců pravopisně špatně. Bizarnost celé situace dosáhla takové úrovně, že české zeměpisné označení v češtině bylo Československo a ve slovenštině Česko-Slovensko. Další problém, který byl spíše symbolického rázu, ale ve vztahu obou národů sehrál důležitou roli, byl spor o novou podobu státního znaku. Slovenský znak byl totiž modernější verzí tradiční podoby, což Slováci nesli nelibě. Co jim vadilo ještě více byla ale skutečnost, že slovenský znak se pouze nacházel na hrudi českého lva, což bylo bráno jako další gesto marginalizace slovenského postavení ve společném státě.²⁴

¹⁹ Český statistický úřad, sčítání lidu, dostupné online: https://www.czso.cz/documents/11308/25225901/2501_I_4.pdf/e5025c19-8b43-4e5a-a7c1-b6b9a8072c96?version=1.0

²⁰ Ibidem

²¹ RYCHLÍK, Jan, *Čechoslovanství a čechoslovakismus*, s. 52.

²² STEIN, Eric. *Česko - Slovensko: konflikt, roztržka, rozpad*. Praha: Academia, 2000.

²³ Dušan Kováč, *Dějiny Slovenska* (Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2011), s. 319.

²⁴ Ibidem, s. 320.

Dalším sporem byl tzv. spor o kompetence. Do jisté míry se jednalo o relikv formální federalizace z let 1968 a 1969, která ale zůstala hlavně na papíře a celá normalizace probíhala centristicky. Po roce 1989 tak došlo k posílení republikových pravomocí. Do těch tak nově spadalo zemědělství nebo doprava. Ve federálních pravomocích zůstala hlavně zahraniční politika.²⁵ A přesně to se Slovákům přestávalo líbit. Už v červenci 1990 vystoupil na jednání zahraničního výboru Slovenské národní rady ministr bez portfeje Milan Kňažko s tím, že je třeba „vytvářet pravdivý obraz Slovenska v zahraničí.“ Kňažko pak stál u zrodu slovenského ministerstva mezinárodních vztahů.²⁶ Nárok na subjektivitu se začal hojně skloňovat v souvislosti s klíčovými volbami v červnu 1992. Vladimír Mečiar se svou Lidovou stranou – Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS) vyhrál volby do Slovenské národní rady s velkým náskokem (o takřka 20 % hlasů víc než druhá Strana demokratickej ľavice)²⁷, a byl to právě on, kdo populisticky vedenou kampaní nejvíce hlásal požadavky o větší pravomoci v rámci federace. V Česku pak, taktéž poměrně jasně, zvítězila Občanská demokratická strana (ODS) vedená Václavem Klausem.²⁸ Obě strany navíc šly do voleb s poměrně jasně odlišnými ideemi. ODS uspěla s programem, kdy považovalo za jedinou funkční formu státu federaci. HZDS naopak požadovalo konfederaci.²⁹ Už tato premisa signalizovala prakticky neřešitelné rozpory, které nemohly být v souladu se zachováním jednotného státu. Konfederace by na základě Mečiarových požadavků znamenala například vytvoření dvou hospodářských prostorů

²⁵ KIPKE, Rudiger, VODIČKA, Karel. Rozloučení s Československem: Příčiny a důsledky česko-slovenského rozchodu ; 1.vyd. Praha : Český spisovatel, 1993. s. 83.

²⁶ *Rozdělení Československa: 30 let od rozhodnutí společného státu : Respekt speciál.* 2022, s. 23.

²⁷ VÝSLEDKY VOLIEB ROK 1992, Štatistický úrad SR, dostupné z: <https://volby.statistics.sk/nrsr/snr1992/volby92s/uvod92.html>.

²⁸ Volební výsledky za roky 1990 a 1992, Český statistický úřad, dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/volebni_vysledky_za_roky_1990_a_1992.

²⁹ Rozpad za šest měsíců. Jak politici v roce 1992 expresně domluvili rozdělení federace, iRozhlas.cz, dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/rozpad-za-sest-mesicu-jak-politici-v-roce-1992-expresne-domluvili-rozpad_1707170830_ace.

včetně nové ústřední banky, ale zachování společné měny. S přibývajícím časem tak bylo čím dál jasnější, že kompromis je neuskutečnitelný.

Tím spíše, když jen o měsíc později byla na Slovensku přijata Deklarace Slovenské národní rady o svrchovanosti Slovenské republiky, ve které se poslanci vyslovili k samostatnosti Slovenska.³⁰ Z většiny se jednalo právě o poslance HZDS. K tomuto stavu pak ještě přispělo nezvolení Václava Havla československým prezidentem, a to především zásluhou slovenských poslanců. V české sněmovně národů, kde byly rovnoměrným počtem zastoupení čeští a slovenští poslanci, získal Havel v obou kolech většinu, ale ve slovenské získal 22, respektive 18 hlasů a nemohl tak být zvolen.³¹ Havel na základě těchto výsledků a přijetí Deklarace prohlásil, že nebude prezidentem rozpadajícího se státu, tři dny nato abdikoval a znovu se stal prezidentem až v roce 1993, tehdy už jen samostatné České republiky. Nezvolení Václava Havla může být symbolikou rozdělené federace, ale například Michael Žantovský, mimo jiné bývalý poradce Václava Havla, považuje tuto kapitolu jen jako důsledek předběžné dohody Klause a Mečiara o rozpadu federace.³² Ti se na něm totiž neformálně dohodli v brněnské vile Tugendhat už 8. června toho roku.³³ Jiné vysvětlení se ale může nacházet v jistém vzkazu poslanců Slovenska jako odpovědi na jednání české strany. Na Slovensku totiž velmi nelibě nesli, když Václav Havel po revoluci uskutečnil svou první oficiální cestu do Německa místo toho, aby navštívil Bratislavu.³⁴ Nechvalně proslulá je pak právě Havlovo navštívení slovenského hlavního města, kam se

³⁰ Ibid.

³¹ Federální shromáždění ČSFR, 1992 – 1992 Společné schůze SL a SN, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1992fs/slsn/stenprot/002schuz/s002002.html>.

³² Nezvolení Havla prezidentem před 25 lety předznamenalo rozpad Československa. ČT24 [online]. 2017-07-03, dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/nezvoleni-havla-prezidentem-pred-25-lety-predznamenalo-rozpad-ceskoslovenska-94226>.

³³ Jak končilo Československo: Setkání civilizací ve vile, Aktuálně.cz, dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/jak-koncilo-ceskoslovensko-setkani-civilizaci-ve-vile/r~i:article:762795/>.

³⁴ SPÁČIL, D., ČECHOVÁ, K. Jak praskaly švy – rozpad společného státu nejen očima aktérů. Řítka : Nakladatelství Čas. 2011, s. 28-29.

vydal v březnu roku 1991. Několikatisícový dav si v Bratislavě připomínal výročí odtržení Slovenska od Česka před druhou světovou válkou. Tehdejšího prezidenta dav přivítal skandováním hesel „dost bylo Havla“³⁵. A o sedm měsíců později, v rámci oslav vzniku Československa už na Havla dokonce létala vejčka.³⁶ Havlova abdikace zase může být reakcí na slovenské vyhlášení svrchovanosti, které okomentoval slovy, že „se nechce stát brzdou historického vývoje.“³⁷ Dodal ale, že „nechce být ani pouhým dosluhujícím úředníkem, který bude ještě několik týdnů čekat na okamžik, kdy definitivně opustí svůj úřad.“³⁸ Už 26. 8. 1992 se Václav Klaus a Vladimír Mečiar sešli opět na zahradě vily Tugendhat, kde už konec společného státu stvrdili oficiálním podpisem a začala se hledat řešení na co nejhladším rozpuštění jednotlivých společných orgánů.³⁹

Zajímavé a do velké míry zarážející je neuskutečnění žádného referenda v poslední fázi rozpadu Československé republiky. Podle některých politologů je to dokonce opomenutí tehdejší ústavy.⁴⁰ Ústavní zákon o referendu byl přijat federálním shromážděním už v létě roku 1991 a tento zákon výslovně nakazoval, aby o vystoupení z federace rozhodovalo referendum.⁴¹ Panovala ale mj. obava, že nastane právní zmatek,

³⁵ „Dost' bolo Havla!“ Před 30 lety byl prezident napaden v Bratislavě nespokojeným davem, ČT24.cz, dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/dost-bolo-havla-pred-30-lety-byl-prezident-napaden-v-bratislave-nespokojenym-davem-38130>.

³⁶ Ibid.

³⁷ Sbohem, Československo. Havel abdikoval a vzplály vaty svrchovanosti, Seznam zprávy, dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-politika-sbohem-ceskoslovensko-havel-abdikoval-a-vzplaly-vaty-svrchovanosti-209086>.

³⁸ Ibid.

³⁹ ĐURICA, Milan Stanislav. *Dějiny Slovenska a Slovákův*. 3. Bratislava: LÚČ, 2003, 704.

⁴⁰ PEHE, Jiří. *Hledání českého příběhu : úvahy nad minulostí, současností a především budoucností naší společnosti*. Neúcta k ústavě. Praha, 2021.

⁴¹ BUREŠ, Jan a další. *Česká demokracie po roce 1989 : institucionální základy českého politického systému*. Praha: 526 s.

pokud by jednotlivé části federace rozhodly odlišně.⁴² Tehdejší politická reprezentace zákon obešla tím, že se nejednalo o výstup z federace, ale oboustranný zánik společného státu. Političtí představitelé se možná báli výsledků referenda, které by potenciálně zkomplikovalo už dohodnutý rozchod. Průzkumy veřejného mínění, které ale vznikly až zpětně, totiž neukazují, že by si lidé přáli rozpad federace. Podle průzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění (CVVM) z roku 2002 bylo 28 % respondentů rozhodně proti rozdělení a dalších 32 % spíše proti. Oproti tomu jen 6 % bylo rozhodně pro a 16 % spíše pro rozdělení. Zbýlých 18 % uvedlo, že neví, jak se cítilo v roce 1992 ohledně rozdělení federace.⁴³ A i když tehdejší průzkumy veřejného mínění ohledně této tematiky neexistují (alespoň ne ty veřejně dostupné), dá se předpokládat, že politické strany měly k dispozici alespoň nějaké údaje o náladách ve společnosti, na jejichž základě se rozhodly obejít ústavní zákon o referendu a federaci tak k 1. lednu roku 1993 definitivně rozpustit.

1.2 Povaha zkoumaných médií

Pro účely této diplomové práce jsou zkoumány deníky Mladá fronta DNES a Denník SME. Podle kategorizace Jana Jiráka a Barbary Köpplové se jedná o tzv. masová média. Zkráceně také masmédia či česky např. hromadně sdělovací prostředky.⁴⁴ Taková média se podle obou autorů vyznačují několika charakteristickými jevy. Zpravidla se masovými médii myslí periodický tisk, což jsou noviny, ale i časopisy, které jsou určeny pro širokou veřejnost. Díky technickým a dalším možnostem jsou dostupné prakticky neomezenému množství adresátů. Nabízejí svým adresátům relevantní informace a nabízejí jim je pravidelně nebo průběžně.⁴⁵ Podle autorů Lukáše Urbana, Josefa Dubského a Karola

⁴² *Rozdělení Československa: 30 let od rozhodnutí společného státu : Respekt speciál.* 2022, s. 41.

⁴³ Občané k rozdělení Československa před 10 lety, Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologický ústav AV ČR, dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a239/f9/100151s_PO21227.pdf.

⁴⁴ URBAN, Lukáš; DUBSKÝ, Josef a MURDZA, Karol. *Masová komunikace a veřejné mínění.* Žurnalistika a komunikace. Praha: Grada, 2011, s. 48.

⁴⁵ JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média.* 2., přepracované vydání. Praha: Portál, 2015, s. 18.

Murdzy se komunikátor masové komunikace vyznačuje specializovaná organizace se zvýšenou společenskou prestiží. Komunikanti, tedy příjemci sdělení, jsou neorganizovaná, heterogenní a vysoce početná skupina.⁴⁶ Důležitým prvkem masových médií je pak to, že mají velkou popularitu, jsou univerzální a jsou veřejné povahy.⁴⁷ Pro téma diplomové práce je pak důležité i vysvětlení masových médií z úst britského sociologa médií Denise McQuaila. V souvislosti s politikou, respektive politickým obsahem masových médií totiž říká, že média zde fungují jakožto aréna určená k debatě. Dodává, že masová média jsou hlavním kanálem ke zviditelňování a vyvíjení vlivu. Za zmínku pak stojí i jeho popis masových médií jako rámec pro udržování sociální identity.⁴⁸

Co se týče podrobnější klasifikace médií, uvedu definici mediálního teoretika Colina Sparkse, který v této souvislosti nabízí kategorií rovnou pět. Jedná se o seriózní tisk, semiseriózní tisk, seriózně-populární tisk, stánkový bulvární tisk a supermarketový bulvární tisk.⁴⁹ I když by se u deníků zkoumaných v této diplomové práci dalo spekulovat o tom, do jaké z těchto kategorií by spadaly, pro účely práce je podstatné, že jsou oba podobné povahy a v důležitých kategoriích spadají do definice seriózního tisku. Podle McQuaila je totiž seriózní tisk takový, který zpracovává především společensky významná témata, která na základě pravdivých a ověřených informací podává seriózně. Součástí takového tisku je pak kromě věcného zpravodajství také komentář, tedy názorová žurnalistika. Ten ale musí být od zpravodajství naprosto zřetelně oddělen.⁵⁰

Existuje též rozdělení vycházející z teorie stranicko-tiskového paralelismu, kdy se média přiklání k politické ideologii či dokonce k politické straně. K výzkumu postačí rozdělení

⁴⁶ URBAN, Lukáš; DUBSKÝ, Josef a MURDZA, Karol. *Masová komunikace a veřejné mínění*. Žurnalistika a komunikace. Praha: Grada, 2011, s. 43.

⁴⁷ JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*, s. 19.

⁴⁸ Ibid. s. 20.

⁴⁹ Colin Sparks, Introduction: The panic over tabloid news, in *Tabloid tales: Global debates over media standards*, eds. C. Sparks & J. Tulloch (Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2000), s. 14–5.

⁵⁰ Denis McQuail, Úvod do teorie masové komunikace (Praha: Portál, 2009), s. 42.

na pravicové, levicové, či středo-pravicové a středo-levicové.⁵¹

1.2.1 Mladá fronta DNES

Pro účely diplomové práce jsou v empirické části zkoumány vzorky z jednoho deníku na české a jednoho deníku na slovenské straně. Z českých periodik je v práci zkoumána Mladá fronta DNES.

V roce 2024 druhé nejčtenější noviny v České republice mají dlouhou historii. Během komunistické totality spadaly nejprve pod Ústřední výbor Československého svazu mládeže, posléze pod Ústřední výbor Socialistického svazu mládeže. Podle Josefa Bandy by se tak dal deník Mladá fronta DNES před listopadem 1989 charakterizovat jako tzv. dobrovolná společenská organizace. Podobně jako třeba periodika Práce či Československý sport.⁵² Po změně režimu v roce 1989 nastala vlna transformace stávajících deníků. O této éře mluvíme jako o období tzv. spontánní privatizace.⁵³ Prvním krokem bylo distancování se od své předlistopadové činnosti. V roce 1990 nebylo jasné, zda bude Mladá fronta DNES nadále vycházet, ale redaktoři deníku založili akciovou společnost M a F, a.s. a deník tak i s kapitálem francouzské společnosti Socpresse vycházel dál, i když právně na nových základech.⁵⁴ V roce 1995 francouzská společnost prodala svůj 52 % (zbylých 48 % nadále patřilo společnosti M a F a.s.) podíl v deníku německému koncernu Rheinisch-Bergische Druckerei-und Verlagsgesellschaft (RBVG). Německému koncernu patřila většina akcií ve společnosti MaFra až do roku 2013. Tehdy společnost MaFra koupila společnost Agrofert vlastněná slovenským miliardářem, tehdy potenciálním politikem a pozdějším premiérem České republiky, Andrejem Babišem. Vzhledem k tomu, že nový majitel touto akvizicí získal Mladou frontu DNES spolu s Lidovými novinami, dá

⁵¹ Daniel C. Hallin & Paolo Mancini, *Systémy médií v postmoderním světě: Tři modely médií a politiky* (Praha: Portál, 2008), s. 55.

⁵² Josef Benda, *Vlastnictví periodického tisku v České republice v letech 1989 – 2006* (Praha: Karolinum, 2007), s. 89–95.

⁵³ *Ibid.* s. 87.

⁵⁴ BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019, s. 371-372.

se hovořit o tzv. horizontální koncentraci vlastnictví, kdy jeden majitel vlastní více periodik.⁵⁵ V reakci na tuto akvizici redakci opustil mj. tehdejší šéfredaktor Robert Čásenský.⁵⁶ Během Babišova působení v politice a zároveň jako majitele společnosti MaFra došlo k řadě kontroverzních momentů, které výrazným způsobem podkopaly věrohodnost médií z této skupiny včetně Mladé fronty DNES. Jedna z nejznámějších afér vyšla najevo v roce 2017, kdy vyšly na veřejnost nahrávky rozhovorů mezi Andrejem Babišem, tehdy ještě jako ministrem financí, s redaktorem Mladé fronty DNES Markem Přibílem, na kterých řeší, jaké články o Babišových politických rivalech kdy uveřejnit.⁵⁷ Redakce novin vydala prohlášení, kde Přibilovo jednání odsuzují jako neprofesionální a nemorální. Marek Přibil byl na základě této kauzy z Mladé fronty propuštěn.⁵⁸

1.2.2 Denník SME

Slovenským deníkem užitým pro výběr zkoumaného vzorku v diplomové práci je Denník SME. Ten měl do velké míry podobnou historii jako právě Mladá fronta DNES. Jeho předchůdcem je Smena, která poprvé vyšla v roce 1948 jako tiskový orgán Zväzu slovenskej mládeže. Po listopadovém převratu přešel deník pod Nadácií detí a mládeže SR a následně mělo dojít k jeho privatizaci. Noviny byly ale nakonec ponechány v rukou státu, který z něj už po rozpadu Československa odvolal klíčové osoby. Velká část zbylých redaktorů si na základě toho založila vlastní deník, a sice právě Denník SME. Do roku 1995 vycházely oba deníky současně, od té doby už existuje jen SME.

V souvislosti s časovým obdobím, které diplomová práce rozebírá, je třeba popsat vývoj

⁵⁵ Jirák, Köpplová, s. 145.

⁵⁶ Novinář Kmenta utíká z MF Dnes před Babišem, kterému řekl, že je kmotr, Reflex.cz, dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/zpravy/53048/novinar-kmenta-utika-z-mf-dnes-pred-babisem-kteremu-rekl-ze-j-e-kmotr.html>.

⁵⁷ „Babišův novinář“ Přibil se rozpovídal a Seznam bude lovit bouřkové blesky, Seznam zprávy, dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/babisuv-novinar-pribyl-se-rozpovidal-a-seznam-bude-lovit-bourkove-blisky-33646>.

⁵⁸ iDNES.CZ. Babiš selhal, kolega se choval nemorálně, uvedli novináři MF DNES a iDNES.cz. <http://www.idnes.cz>. Dostupné online.

vlastnické struktury Denníku SME, respektive Denníku Smena. Ten měl být na základě rozhodnutí vlády premiéra Jána Čarnogurského přejít do soukromých rukou. V létě roku 1992 ale zvítězil ve volbách do Slovenskej národnej rady Vladimír Mečiar a toto rozhodnutí zrušil a deník se stal de facto pod přímým dohledem státu.⁵⁹ To se potvrdilo i odvoláním tehdejšího šéfredaktora Karola Ježíka a ředitele Petra Weisse. Samostatný Denník SME vznikl dva týdny po této události. V roce 1995 došlo k zpětnému sloučení se s Denníkem Smena, který byl už částečně zprivatizovaný.⁶⁰

V roce 2014 mělo dojít k majoritní akvizici Denníku SME investiční skupinou Penta, která v České republice vlastní vydavatelství Vltava Labe Press. Část redakce ale pohrozila, že pokud se Penta stane většinovým vlastníkem, odstoupí.⁶¹ Na základě toho nakonec Penta vstoupila do minority ve vlastnické struktuře, a navíc byla vytvořena dohoda, která ustanovila pravidla mezi akcionáři a redakcí, čímž by měla být nadále zaručena dostatečná svoboda mediální tvorby deníku. Majoritním vlastníkem je tak nadále už od roku 2000 Petit Press. Významný podíl ve společnosti má Prvá slovenská investičná skupina.

1.3 Teoretické koncepty

1.3.1 Veřejné mínění

Pro pochopení významu „veřejné mínění“ je nejprve třeba podívat se na to, jak se dá definovat pojem „veřejnost.“ Chápání tohoto pojmu se v čase měnilo. V moderní společnosti se veřejností začalo s postupem času chápat takové společenství občanů, které

⁵⁹ TÓDOVÁ, Monika. Riaditeľ vydavateľstva denníka SME Fulmek: Penta napadla náš hrdinský príbeh, našej kultúre nerozumie. *Denník N*, dostupné z: <https://dennikn.sk/978142/fulmek-penta-napadla-nas-hrdinsky-pribeh-nasej-kulture-nerozumie/>.

⁶⁰ TASR; PODSTUPKA, Ondrej. Penta sa dohodla s vydavateľom SME, získa menšinový podiel. *SME* (Bratislava: Petit Press), 2014-11-05. Dostupné z: <https://index.sme.sk/c/7477369/penta-sa-dohodla-s-vydavatelom-sme-ziska-mensinovy-podiel.html>.

⁶¹ Spoločné vyhlásenie predsedu predstavenstva Petit Press a vedenia denníka SME. *SME* (Bratislava: Petit Press), 2014-10-16. Dostupné z: <https://index.sme.sk/c/7443007/spolocne-vyhlasenie-predsedu-predstavenstva-petit-press-a-vedenia-dennika-sme.html>.

je literární, kulturně kritické a následně politické. Literární faktor veřejnosti v kombinaci s prvkem rozmachu periodického tisku znamená větší participaci občanů neboli veřejnosti, na veřejné sféře.⁶²

Veřejné mínění se pak odvíjí od představy, že v této veřejnosti působí různé soubory postojů k jevům, jež se stanou předmětem zájmu a hodnocení veřejnosti.⁶³ Pod pojmem „veřejné mínění“ tak chápeme soubor hodnotové, morálně zatížené názory a postoje. Veřejné mínění je jev, který je determinován místem a časem a jeho působení či tlak můžeme zpětně doložit jenom složitě.⁶⁴ Tato definice je pro tuto diplomovou práci důležitá. Čas i místo budou v kapitole o metodologii výzkumu jasně a pevně vymezeny, ale společenská působení je vždy nutné brát takto zpětně s nutnou rezervou. U výsledků měření veřejného mínění o jakékoliv problematice či tématu je třeba mít na paměti několik věcí. Jednou z nich je šíře vzorku. I když je technika výběru reprezentativního vzorku vzhledem k časovým a obecně praktickým možnostem sociologického výzkumu tím nejpraktičtější, nikdy nemůže obsáhnout mínění ve společnosti úplně. Další důležitou věcí je podle německé socioložky Elisabeth Noelle-Neumannové úkaz tzv. spirály mlčení. Tato teorie vychází z hypotézy, že člověk se chce přirozeně vyhnout izolaci, a tak v průzkumech veřejného mínění raději vyřkne ten názor, který převládá, byť jen domněle. V tomto případě tak často dochází k efektu spirály, kdy jsou menšinové názory prezentovány čím dál méně. V prezentaci oněch názorů ve veřejné sféře hrají klíčovou roli právě média. Ta nejen, že nějakým způsobem nastolují agendu a rámcují vybraná témata, čímž mohou velmi silně ovlivnit veřejné mínění, ale navíc ještě prezentují výsledky různých šetření zaměřených čistě na veřejné mínění.⁶⁵ Podle Denise McQuaila patří změna postoje, formulace veřejného mínění a dopad na chování ohledně společenských otázek dokonce mezi hlavní druhy účinků médií.⁶⁶ Veřejné mínění je pak podle McQuaila jedním

⁶² Jirák, Köpplová, s. 185.

⁶³ Ibid. s. 187.

⁶⁴ Ibid. s. 189.

⁶⁵ Ibid. s. 190.

⁶⁶ MCQUAIL, Denis. *Žurnalistika a společnost*. Přeložil Alice NĚMCOVÁ TEJKALOVÁ, přeložil Roman

z hlavních faktorů ovlivňující výslednou podobu tzv. mediálního produktu. Faktorů je ale podle něj celá řada, mj. zdroje, ale i lobbistické skupiny a klienti, což v komerčních médiích může hrát větší roli, než právě odpovědnost média vůči publiku a veřejnému mínění.⁶⁷

1.3.2 Mediální produkty

Pro tuto diplomovou práci je důležité si vysvětlit, co jsou to tzv. mediální produkty, a to z více důvodů, které budou představeny v této podkapitole. Prvním důvodem jsou faktory, které výslednou podobu mediálního produktu formují. Jen tak se lze lépe orientovat v tom, co nám média předkládají. Typologie, kterou předkládají autoři Jan Jirák a Barbora Köpplová pracuje s těmito hlavními faktory: 1) odraz postojů samotných výrobců, 2) odraz preferencí publika, 3) odraz postojů společnosti jako celku, 4) zdroj zamýšleného vlivu na publikum.⁶⁸ Z této typologie lze vyčíst, že je důležité uvědomit si nejen o produkt jakého média jde, ale také, jaká je čtenářská základna daného média a jaká je celková nálada ve společnosti. Tuto typologii rozšiřují Američané Pamela Shoemakerová a Stephen Reese, kteří nabízejí různé roviny, které ovlivňují mediální produkty: 1) individuální rovina – roli hrají postoje jednotlivých novinářů a redaktorů. Sami autoři ale přiznávají, že tato rovina může být mechanismy v redakci marginalizována; 2) rovina mediálních rutin – tato rovina je podle autorů daleko významnější než první jmenovaná; 3) organizační rovina – zde autoři vyzdvihují, že největší motivací při tvorbě mediálního produktu je zisk; 4) mimomediální rovina – zde spadá vše od zdroje informací, přes zájmové skupiny až po komunikaci s veřejností; 5) ideologická rovina – vliv společnosti podmíněný jejím hodnotovým a názorovým uspořádáním, ke kterému se média mohou hlásit.⁶⁹ Denis McQuail pak dodává, že do organizační roviny může v některých případech silněji zasáhnout faktor vlastnictví, který určuje diverzitu a svobodu při tvorbě mediálního

HÁJEK, přeložil Marta CHROMÁ. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 37.

⁶⁷ Ibid. s. 169.

⁶⁸ Jirák, Köpplová, s. 235.

⁶⁹ Ibid. s. 236.

produktu.⁷⁰

Z tohoto výčtu je jasné, že pro tuto diplomovou práci jsou nejdůležitější poslední dva body z definice od Shoemakerové a Reese. Jde o to, do jaké míry se zkoumaná média přihlašovala k náladám ve společnosti, a jakým způsobem mediální produkty ovlivňovala ona mimomediální rovina. V této rovině je důležité vypíchnout, že produkt ovlivněn mimomediální rovinou může, a taky tak často činí, odkazuje a má vztah ke skutečnostem, které žijeme. Často se ale hranice mezi skutečností a fikcí v mediálních produktech může rozplývat. Ideálním příkladem jsou různá reality shows, pro tuto diplomovou práci je ale na místě zmínit tzv. „pseudoudálosti“, které sice mají reálný základ, ale jejich převod do mediálního produktu je prvoplánový derivát pro přilákání pozornosti.

Přestože, anebo právě proto, že v současnosti dochází v produkci mediálních produktů k postupnému rozvolňování dříve zavedených žánrů, kdy vidíme subjektivizaci zpravodajství a posilující prvky emocionality, stále by měla v seriózních médiích jasně viditelná hranice mezi zpravodajstvím a názorovou rubrikou. To jsou koneckonců dvě hlavní kategorie či žánry, se kterými se tato diplomová práce spokojí. V současné době lze v médiích pozorovat trend nastupujícího infotainmentu, tedy směs zábavy a informací. Na podobné bázi pak funguje i tzv. politainment, který v odlehčeném podání prezentuje politické dění.⁷¹ Jednou z funkcí zpravodajství je poskytnout veřejnosti dostatek podnětů k utváření vlastních názorů a postojů. Zpravodajství má v tomto ohledu podle McQuaila sloužit k orientaci.⁷² Co se naopak v této diplomové práci neřeší, přestože je to nedílnou součástí definice mediálních produktů, je uspořádání, ať už grafické či co se pořadí článků týče. I tak je ale třeba mít na paměti, že mediální produkty mají různé cíle.

Pro bližší klasifikaci opět použiji definici od Jiráka a Köpplové: 1) poskytovat informace, 2) analyzovat politické a další názory a přinášet argumenty, 3) přesvědčovat, ovlivňovat či manipulovat. Na tuto definici pak navazuje i McQuail, který říká, že žurnalistika sice

⁷⁰ McQuail, s. 141.

⁷¹ OSVALDOVÁ, Barbora. *Zpravodajství v médiích*. Vydání třetí, revidované. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020, s. 24.

⁷² Ibid. s. 22.

obvykle nesměruje k ovlivňování názorů, ale určitá forma předpojatosti se vyskytnout může.⁷³

Vše výše zmíněné přibližuje, jakým způsobem vzniká mediální produkt, jaké věci ho mohou ovlivňovat a jakým způsobem ho zařadit. Pro recipienty neboli příjemce v publiku je ale velmi důležité také to, jakým způsobem bude mediální produkt přijatý. Za tím stojí procesy konkretizace a interpretace. Co se konkretizace týče, můžeme texty podle Umberta Eca rozdělit na dva druhy, a sice uzavřené a otevřené. Pokud vycházíme z premisy, že mediální texty, stejně jako umělecké, mohou být mnohovýznamové, tak otevřené texty jsou přesně ty, které podporují několik různých interpretací.⁷⁴

Interpretací se potom rozumí výklad textu, v tomto případě mediálního produktu, a jeho porozumění v kontextu. Pro lepší vysvětlení konkretizace a interpretace použijme slova amerického literárního kritika Jonathana Cullera. Ten říká, že konkretizovat nějaké sdělení znamená sdělení číst, interpretovat ho znamená „vyprávět příběh čtení.“⁷⁵ O přenosu významu mediálního produktu pak také hovoří teorie modelu transferu informací, ve které jde o přenos mezi primární realitou, tedy skutečnou událostí, a sekundární mediální realitou, která funguje jako jakýsi přenesený odraz primární reality. Ona sekundární realita je pak zákonitě ovlivněna různými faktory, které ve společnosti převládají. Jedná se především o různé hodnotové soudy, stereotypy a prvky ideologií.⁷⁶ To souvisí s žádoucím výkladem, tedy snahou podavatele, aby byl text recipientem pochopen co nejpodobněji tomu, jak autor/podavatel zamýšlel. Teoretik médií Stuart Hall o této snaze přiblížit recipientovi žádoucí výklad mluví jako o tzv. preferovaném čtení.⁷⁷ Volba různých slov či úhlů fotografií patří mezi známé způsoby podprahového ovlivňování příjemcova vnímání. To ale neznamená, že příjemce vždy přistoupí na podavatelovy postoje. Podle Halla existují tři přístupy, které příjemce při konzumaci mediálního produktu může zaujmout: 1)

⁷³ Ibid. s. 155.

⁷⁴ Jirák, Köpplová, s. 297.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Ibid. s. 297-298.

⁷⁷ Ibid. s. 299-300.

dominantní pozice – čtenář nabízenou pozici prostě přijme; 2) čtenář preferované čtení přijme, ale použije ji na svůj sociální kontext; 3) čtenář preferované čtení zcela odmítne a zaujme opoziční postoj.⁷⁸ Pro tuto definici je důležitá postava mediálního teoretika Alberta Manguela, který ve svém díle „Dějiny čtení“ říká, že uchopení textu příjemcem se může proměňovat v čase a konkretizace a interpretace mediálního produktu se tak stává svébytným procesem.⁷⁹

1.4.1 Metodologie

Jako metodologický postup při empirickém výzkumu této diplomové práce jsem zvolil techniku kvantitativní obsahové analýzy. Ta podle autorů Tomáše Trampoty a Martiny Vojtěchovské spadá do analýzy tematické agendy.⁸⁰ Kvantitativní obsahová analýza zkoumá, jakými tématy se média zabývají a jak velký prostor jim věnují, což je pro téma diplomové práce naprosto klíčové. Je schopna popsat proměnu mediálních obsahů v delším časovém horizontu.⁸¹ Z povahy diplomové práce taktéž velmi důležité. Podle kategorizace Trampoty a Vojtěchovské se dá dělit tento druh metodologie na dva typy výzkumu agendy médií: 1) výzkum sledující postavení jednoho tématu v agendě médií; 2) výzkum sledující celou agendu média nebo více médií.⁸² U prvního jmenovaného typu se často jedná o výzkum jednoho tématu, konkrétně toho, jak velký prostor onomu tématu zkoumané médium či zkoumaná média věnují a jak se jeho pokrytí ve zkoumaném časovém prostoru proměňuje.

U druhého typu se často jedná o výzkum, který zjišťuje, celou tematickou skladbu daného média či daných médií, popřípadě jak velký prostor je nějakému tématu věnován v poměru celé agendy. Nejlépe je takový údaj pak vyjádřený v procentech.

⁷⁸ Ibid. s. 300.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ TRAMPOTA, Tomáš a VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010, s. 100.

⁸¹ Ibid.

⁸² Ibid. s. 102.

Největší výhoda kvantitativní obsahové analýzy spočívá pravděpodobně ve vysoké míře přenositelnosti výsledků takového výzkumu.⁸³ Kvantitativní metoda poskytuje objektivní výsledky, nezávislé na postojích výzkumníka. Je ale třeba přiznat, že například volba časového horizontu výzkumu je subjektivní volbou. Nicméně výsledky výzkumu lze pak prezentovat v grafech a číslech, což subjektivitu eliminuje co možná nejúčinněji. Tato metoda je vhodná pro zpracování velkého množství dat a velkých vzorků, což je ideální pro tuto diplomovou práci. Naopak pro malé vzorky se nehodí.⁸⁴

V kvantitativní obsahové analýze je klíčové určit si, jaká média budou analýze podrobena. V tomto případě se jedná o popisované deníky Mladá fronta DNES na jedné straně a Denník SME na druhé. Co se týče časového vymezení zkoumaných vzorků. V případě jasně stanoveného tématu je lepší volbou účelový vzorek nežli vzorek náhodný. Ten totiž výzkumníkovi umožňuje časové vymezení lépe zvolit s ohledem na okolní jevy. Dalším krokem je jednotka měření.⁸⁵ V tomto případě článek, což je navíc velmi snadno ohraničená jednotka. Pro prezentování poznatků z výzkumu je v kvantitativní obsahové analýze klíčové kódování. To může být tzv. emergent, kdy se nejprve provádí výzkum a na základě dat se poznatky rozdělí do kategorií, nebo a priori. V tomto případě se kategorie určují předem a poznatky jsou tak rozdělovány přímo.⁸⁶ U obou platí, že jednotlivé kategorie musí být jasně vymezené a nezaměnitelné. Vzhledem k tomu, že pro tento typ výzkumu se obvykle doporučuje větší počet výzkumníků, vzhledem k velkému počtu vzorků, kategorií v této diplomové práci je menší počet.⁸⁷ U tohoto typu výzkumu se dá kombinovat kvantitativní a kvalitativní metody, ale vzhledem k tomu, že diplomová práce klade důraz hlavně na kvantitu, není třeba jít do příliš hluboké definice a kategorizace kvalitativních analýz.

V tomto případě jsem se rozhodl pro rámcovou analýzu. Charakteristikou rámce je, že určuje význam události tím, že vyzdvihuje určitá témata a jiná naopak vynechává. Entman

⁸³ Ibid. s. 103.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Ibid. s. 105.

⁸⁶ Ibid. s. 106.

⁸⁷ Ibid. s. 107.

popisuje proces rámcování (anglicky framing nebo frame) jako „výběr určitých aspektů vnímané reality a jejich zdůraznění v komunikovaném textu tak, aby byla prosazena jistá definice problému, kauzální interpretace, morální ohodnocení nebo doporučení k činu.“⁸⁸ Zároveň zdůrazňuje, že podstatné jsou nejen sdělené informace, ale i to, co v rámci chybí.

Rámcová analýza je taková práce s textem, kdy dochází k pečlivé organizaci a rozdělení dat. Vzhledem k tomu, že se jedná o kvalitativní metodu, nevyhneme se následné subjektivní interpretaci jednotlivých rámců, které autor výzkumu v textu nachází. Výstupem rámcové analýzy je hierarchické uspořádání dat dle témat, konceptů či kategorií.

Rámcová analýza v odborné literatuře funguje v pěti různých přístupech.⁸⁹ Hermeneutickém, lingvistickém, holistickém, počítačově asistovaném a deduktivním. Hermeneutický přístup rámcové analýzy je určen pro malé vzorky, kde není potřebná předchozí kvantifikace.⁹⁰ Hermeneutika jako taková je věda o správném chápání a výkladů textů, tudíž se jedná o velmi subjektivní přístup. To je ale často problematické, vzhledem k tomu, že autor výzkumu má tendenci v textech nacházet nejvíce ty rámce, které podvědomě hledá.⁹¹

Co se týče lingvistického hlediska rámcová analýza zkoumá výběr, umístění slov a větnou strukturu. Obvykle je základní jednotkou tohoto přístupu odstavec, nikoli celý článek.⁹² Na rozdíl od hermeneutického přístupu, lingvistický se zaměřuje více na syntax a rétoriku, zatímco hermeneutika se více zaměřuje na článek jako celek a jeho kompletní výklad. V lingvistickém přístupu se zkrátka analyzují, pokud možno všechny souvislosti. Výhodou je velká systematičnost, ale na druhou stranu se jedná o velmi časově náročný postup.⁹³ Zároveň je složité nalezené dílčí vazby a vzory v jednotlivých textech vztáhnout na určitý

⁸⁸ Framing: Toward Clarification of A Fractured Paradigm. *Journal of Communication*. 1993, roč. 43, č. 4, s. 51-58.

⁸⁹ The Content Analysis of Media Frames: Toward Improving Reliability and Validity. *Journal of Communication*. 2008, č. 58, s. 259.

⁹⁰ Ibid. s. 259.

⁹¹ Ibid.

⁹² Ibid. s. 260.

⁹³ Ibid.

obširnější rámec.

Holistický či manuálně holistický přístup se vyznačuje dílčí kvantifikací. Základem je hloubková analýza jednotlivých textů, během které výzkumník provede analýzu, ve které v textech spatřuje opakující se rámce. Ve druhém kroku tyto rámce opatří kódy a kvantifikuje.⁹⁴ I zde, stejně jako u hermeneutického přístupu, je mimořádně důležité naprosto jasně definovat měřítka, podle jakých výzkumník ony rámce určoval. Navíc, jakmile autor určí alespoň nějaké rámce, těžko nalézá nějaké další, předtím neurčené.

Dedukčním přístup je odlišný od všech předchozích, protože na rozdíl od nich se snaží přiřazovat jevy v textu do předem určených rámců. Podle výzkumnice Holli Sametkové a Patti M. Valkenburgové je takových základních rámců pět. Jedná se o konflikt, lidský zájem, ekonomické dopady, morálka a odpovědnost.⁹⁵

I přes přiblížení jednotlivých přístupů nemusí být jasné, jak takové rámce hledat. Rámce jsou jednotlivé elementy, které dohromady fungují systematicky právě v oněch rámcích. Definice Todda Gitlina mluví o rámcích jako o principech výběru, zdůraznění a prezentace prvků toho, co se děje, na čem záleží a co existuje.⁹⁶ Podle výzkumníků Williama Gamsona a Andreho Modiglianiho jsou rámce středobodem organizování textu nebo příběh, který dodává smysl průběhu událostí.⁹⁷ Širokou, a tím pádem i snáze přijatelnou definici, nabízí Robert Entman, který říká, že rámcovat znamená vybírat určité aspekty reality a činit je v komunikaci více viditelnými ve snaze propagovat definici, kauzální interpretaci, morální evaluaci či doporučení. Každý rámec je tak charakterizován specifickým vzorem

⁹⁴ Ibid. s. 260.

⁹⁵ SEMETKO, Holli A. and Patti M. VALKENBURG, 2000. Framing European politics: A Content Analysis of Press and Television News. *Journal of Communication* [online]. **50**(2), 93–109. Dostupné z: doi:10.1111/j.1460-2466.2000.tb02843.x.

⁹⁶ LEVITT, Cyril and Todd GITLIN, 1981. “The whole world is watching”: Mass media in the making and unmaking of the new left. *Labour* [online]. 8/9, 420. Dostupné z: doi:10.2307/25140130.

⁹⁷ GAMSON, William A. and Andre MODIGLIANI, 1989. Media Discourse and public opinion on nuclear Power: A constructionist approach. *American Journal of Sociology* [online]. **95**(1), 1–37. dostupné z: doi:10.1086/229213.

proměnných.⁹⁸

Dá se ale říci, že kvalitativní část výzkumu ponese znaky analýzy diskurzu. Ta je totiž mj. ideální na zkoumání vztahů mezi mediálním obsahem a mimomediální realitu, např. právě sociální vlivy.⁹⁹ Definice diskurzu v médiích by se dala zjednodušit na konstatování, že se jedná o sadu textů, které se vyjadřují k nějakému společensky relevantnímu tématu.¹⁰⁰ U podobné analýzy je důležité věnovat velkou pozornost používanému jazyku. Ten se pak hodnotí na základě kategorií, které výzkumník zvolí.¹⁰¹ Ke studiu diskurzu se dá přistupovat různě, ale je důležité, aby výzkumník vnímal, jak se širší společenská témata propisují do diskurzu v médiích.

Jinými slovy, nejprve je třeba zvolit tzv. kódovací jednotky, což jsou segmenty, které ze vzorku rozdělíme do kategorií.¹⁰² V této diplomové práci jsou kódovací jednotky pouze dvě – mezi články rozlišuje jen zpravodajství a komentáře. Poté tyto jednotky rozdělujeme do kategorií relevantních pro daný výzkum.¹⁰³ Odborně se těmito kategoriím říká proměnné.¹⁰⁴ Proměnné se nejlépe vyjadřují na číselných škálách.¹⁰⁵ Pro účely této diplomové práce je tak ideální utvořit škálu, na které bude znázorněna četnost článků v kategoriích podle pozitivity a negativity referování o rozpadu Československa. Toto jsou ale široké pojmy, a proto je třeba stanovit si potřebná kritéria měření na těchto škálách. U hodnotících pojmů je těžké určit si dopředu všechna slova, na která se výzkum bude zaměřovat. Je třeba si pamatovat, že hodnocení je vždy normativní a implikuje, jak by něco

⁹⁸ ENTMAN, Robert M., 1993. Framing: toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication* [online]. 43(4), 51–58. Dostupné z: doi:10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x.

⁹⁹ Ibid. s. 169.

¹⁰⁰ Ibid. s. 170.

¹⁰¹ Ibid. s. 173.

¹⁰² Ibid. s. 105.

¹⁰³ SCHULZ, Winfried a REIFOVÁ, Irena. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. 3., nezměn. vyd. Přeložil Barbara KÖPPLOVÁ. Praha: Karolinum, 2011, s. 38.

¹⁰⁴ Ibid. s. 41.

¹⁰⁵ Trampota, Vojtěchovská, s. 107.

mělo či nemělo být. Hodnocení se nejčastěji projevuje přídavnými jmény (pěkné, dobré, kvalitní, nežádoucí...), ale i podstatnými jmény (ostuda) nebo slovesy (vynikat). Hodnotící prvky v médiích pak mohou také nést znaky přání či požadavků, a to především v názorové žurnalistice. Tím se dostávám k tomu, že v takovém případě je třeba okódotovat i autory textů. Pro praktické účely diplomové práce ale použiji pouze rozdělení, zda se jedná o redaktora novin, či jiné relevantní postavy.¹⁰⁶

Když jsem zmínil diskurzivní analýzu jakožto kvalitativní částí výzkumu, je třeba upřesnit, na jakých odborných základech tato technika stojí. Vzhledem ke kategoriím, které jsou pro výzkum předběžně vytyčeny, což jsou takové, které silně souvisí s použitým jazykem, hodí se řídit se jazykově řízenou analýzou Jamese Paula Geeho. Ten analyzuje jazyk mediálních sdělení pomocí sedmi okruhů: zvýznamňování, sociální aktivity, identity, vztahy, politika sociálních statusů, propojení/rozdělení a znakové systémy a vědění.¹⁰⁷

U zvýznamňování jde ve zkratce o krátkou analýzu toho, zda byla nějaká problematika spíše zveličena, či naopak marginalizována. U bodu zabývající se sociálních aktivit se dá v zásadě mluvit o podobné klasifikaci jako u hodnotících prvků jmenovaných výše v této kapitole. Zkoumá se, jestli text přiřazuje aktérům událostí žádoucí/nežádoucí chování, což je podobné jako jeden z dalších bodů – politika sociálních statusů. Tím se dostáváme k dalšímu bodu, identitám. Tedy často nositelům právě těch sociálních hodnot. Vztahy se pak týkají především jednotlivých identit a popisování vztahů mezi nimi. Lze zde často vyčíst implicitní i explicitní nesympatie apod. Bod řešící propojení, nebo naopak rozdělení, je v této analýze důležitý prvek.¹⁰⁸ Podle Jamese Paula Geeho je důležité všimnout si referenčního rámce a souvislostí, do jakých je téma dáváno. U slov jako „rozdělení“ a „propojení“ se pak přirozeně nabízí další teorie diskurzivní analýza, a sice od Teuna Adrianuse van Dijka. Ten přišel s konceptem tzv. ideologického čtverce zobrazující ideologickou opozici „my vs. oni“. Ten je jednoduše rozdělen do čtyř základních rovin: 1.

¹⁰⁶ Schulz, Reifová, s. 60.

¹⁰⁷ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Žurnalistika a komunikace. Praha: Grada, 2014, s. 439.

¹⁰⁸ Ibid. s. 441.

vyzvižení dobrých vlastností a jednání naší skupiny; 2. zdůraznění špatných vlastností a jednání naší skupiny; 3. potlačení špatných vlastností a jednání naší skupiny; 4. marginalizace dobrých vlastností a jednání druhých.¹⁰⁹ V kontextu výzkumu této diplomové práce by mohla inspirace Van Dijkovým konceptem ideologického čtverce přinášet zajímavé výsledky. Podle Claudeho Léviho-Strausse je binární vidění světa lidskou přirozeností pomáhající zorientovat se ve světě. Především v případě dvou deníků, každého z jedné země, pak k aplikaci této teorie doslova vybízí.

2 Analýza

2.1 Kvantitativní část

2.1.1 Deset let od rozpadu

Jak už bylo avizováno v předcházející části diplomové práce, její praktický výzkum se bude odrážet od sociologických šetření. Pro tyto účely používám veřejně dostupná data z webových stránek Centra pro výzkum veřejného mínění (CVVM).

Desáté výročí rozpadu Československa je specifické v tom, že kromě výzkumu veřejného mínění o pocitech ohledně tohoto rozpadu z roku 2002 se CVVM snažilo zjistit i mínění ohledně rozpadu i deset let předtím, v roce 1992. Tehdy totiž žádný podobně velký průzkum neprobíhal. Je tedy nutné brát výsledky s větší rezervou než u dalších výročí, jelikož schází méně zkruslená realita výsledků z roku 1992.

Podle retrospektivního výzkumu z roku 2002 bylo jen 6 % českých občanů rozhodně pro rozdělení, dalších 16 % spíše pro. Spíše proti bylo 32 % lidí, rozhodně proti pak 28 % a 18 % dotázaných si nevzpomínalo na to, jak se v roce 1992 ohledně rozpadu cítilo.

Pro lepší srovnání se slovenskými výsledky je lepší ty české ještě závěrečně zjednodušit, jelikož průzkumy slovenského veřejného mínění ohledně rozpadu Československa nepracují s tolika kategoriemi. V roce 1992 tak podle výše zmíněného výzkumu

¹⁰⁹ Ibid. s. 450.

považovalo rozpad federace pozitivně 22 % českých obyvatel, 64 % bylo proti, zbytek nevěděl.

Deset let po rozpadu ale vnímalo rozpad jako rozhodně správný už 13 % občanů, dalších 30 % si myslelo, že byl spíše správný. Spíše špatně ho vnímalo jen o 2 % méně obyvatel, tedy 28 %. Rozhodně špatný byl podle 18 % a jen 11 % nevědělo. Opět pro zjednodušení to znamená, že 43 % bylo v roce 2002 spokojeno s rozdělením federace, 46 % bylo proti, zbylých 11 % nevědělo.

U českých výsledků tedy můžeme vidět během deseti let poměrně značný nárůst lidí pozitivně smýšlejících o rozpadu. U těch, kteří vnímali jako rozhodně správný pozorujeme dokonce více než dvojnásobný počet procent (ze 6 na 13). Téměř dvojnásobný nárůst lze také vidět v další kategorii, která hodnotí rozpad spíše pozitivně (z 16 % na 30 %). Naopak největší pokles je nepřekvapivě vidět u kategorie rozpadu jako rozhodně špatného. Místo původních 28 % ho tak o deset let později vnímalo o 10 % méně.

V pozitivních kategoriích byl tak celkový nárůst 21 % (z 22 % na 43 %), u negativních kategorií byl vidět 18% pokles z 64 % na 46 %.

U slovenských obyvatel mohou být výsledky do jisté míry překvapivé, ale také nepřesné, jelikož, stejně jako u českého případu, neexistuje velký průzkum veřejného mínění z doby bezprostředně před rozpadem. Podle průzkumu Inštitútu pre verejné otázky (IVO) z roku 1994 od renomované socioložky Zory Búturové bylo v době dělení proti konci federace 73 % obyvatel, zbylí byli pro rozdělení, více kategorií výsledky průzkumu nenabízí.

V roce 2004 se i slovenští občané cítili ohledně rozdělení jinak než deset let předtím, a to velmi markantně. Stoupenců rozdělení bylo místo 27 % o deset let později 61 %, tedy nárůst o 34 %. Odpůrců pak bylo přirozeně 39 % místo původních 73 %. Slováci tak v prvních letech po rozpadu zaujímali o poznání rozdílnější stanovisko než Češi, i když u obou národů deset, respektive 11 let od rozpadu, převažovali zastánci rozdělení. Podobně, v době rozdělení u obou převažovali zastánci společného svazku.

2.1.1.1 Mladá fronta DNES

V prosinci roku 2002 bylo vyšla Mladá fronta DNES celkem 23krát. Z vyhledávání v Newton Media Search vyplývá, že za prosinec roku 2002 vyšlo v tomto deníku celkově 18 článků se zmínkou o rozpadu Československa, tedy zhruba 0,8 článku na vydání. Více

článků s touto tematikou vycházelo s blížím se výročí rozpadu, které připadá na 31. prosince. Ten den sice vyšel pouze jeden takový článek, ale den předtím, 30. prosince byly čtyři, 28. prosince jich bylo dokonce pět, což je v prosinci roku 2002 nejvíc v jeden den. Tři články o rozpadu Československa vyšly 13. prosince, dva 21. prosince a po jednom pak ještě 6., 17. a 19.

I přesto, že články vycházely v deníku Mladá fronta DNES v různých rubrikách, pro potřeby výzkumu si dovoluji rozdělit je pouze do publicistiky, zpravodajství a jedné kategorie, která bude shrnovat všechny ostatní případné kategorie dohromady.

Z 18 článků, které vyšly v prosinci roku 2002 v MF Dnes ohledně rozdělení federace, je hned 13 z kategorie publicistiky. Do zpravodajství patří čtyři články, do kategorie ostatních jediný, konkrétně se jedná o anketu čtenářů.

V lednu roku 2003 vyšla Mladá fronta 26krát. Článků zmiňující rozpad československé federace bylo 43, tedy zhruba 1,65 článku na každý den, kdy vyšla Mladá fronta DNES.

Z 43 článků patří 31 do kategorie publicistiky, dalších devět článků zmiňujících rozpad Československa jsem zařadil jako články zpravodajské, zbylé tři články pak spadají do kategorie ostatních.

Nejčastěji vycházely v lednu články o rozpadu Československa přirozeně hned první den, kdy to bylo možné, tedy 2. ledna. Celkem tento den vyšlo deset článků zmiňující rozpad Československa. Třikrát vyšly podobné články hned o den později, 3. ledna. V období od 4. ledna do 8. ledna vyšlo dalších 11 článků zmiňující rozdělení Československa. Další silné ohnisko potom lze pozorovat na konci měsíce. Od 28. ledna do konce měsíce vyšlo dalších devět článků o rozpadu Československa. Je ale třeba říci, že zde je velkou příčinou končící funkční období tehdejšího prezidenta Václava Havla. Články rekapitulující jeho období v politice tak přirozeně řeší právě i rozpad Československa.

2.1.1.2 Denník SME

V prosinci roku 2002 vyšel Denník SME také 23krát. Během bádání v těchto vydáních slovenského deníku jsem narazil na celkem na sedm článků o rozpadu Československa. To činí necelou třetinu článku na jedno vydání. Jediné dny, kdy vyšlo na toto téma více článků, než jeden je 18. prosinec a poté už jen úplně poslední den roku, 31. prosinec.

V první polovině měsíce nevyšel v Denníku SME ani jeden článek o rozpadu Československa, tudíž se dá říci podobná věc jako v případě Mladé fronty DNES, a to, že článků s touto tematikou přibývalo s blížícím se výročím rozpadu.

Všechny články o rozpadu Československa byly v Denníku SME v prosinci roku 2002 publicistické.

V lednu roku 2003 vyšlo článků o rozdělení federace v Denníku SME více než v prosinci. Konkrétně jich bylo 27. Vzhledem k tomu, že Denník SME vyšel v lednu roku 2003 26krát, vychází to na více než jeden článek na vydání, konkrétně se jedná o číslo 1,03. Hned 20 článků vyšlo první den, kdy se dal Denník SME ten rok koupit, a to 2. ledna. Opět tedy platí, že čím blíž výročí rozpadu noviny vycházely, tím více článků o této tematice bylo k nalezení. V tomto specifickém případě je tato skutečnost umocněna faktem, že 2. ledna v Denníku SME vyšla speciální příloha o rozpadu Československa. Za zmínku také stojí fakt, že ve druhé polovině ledna na toto téma nevyšel žádný článek. Poslední článek o rozpadu Československa vyšel v Denníku SME 10. ledna.

Ještě vyšší číslo než článků o rozpadu Československa vydaných v Denníku SME 2. ledna 2003 je možné najít v kategorii publicistiky. Takových zkoumaných článků bylo za celý leden 2003 v tomto periodiku hned 21.

2.1.2 Dvacet let od rozpadu

Po dvaceti letech od rozpadu Československa považovalo rozdělení jako rozhodně správné 12 % českých obyvatel, tedy jen o jedno procento méně než deset let předtím. Jako spíše správný ho hodnotilo 34 % dotázaných, pro změnu o 4 % více než deset let předtím. Jako rozhodně špatný ho hodnotilo 10 % a jako spíše špatný 26 %. Zbýlých 18 % uvedlo, že neví. Z tohoto výzkumu lze tedy vidět opravdu drobný posun k pozitivnějšímu vnímání rozpadu Československa, než tomu bylo deset let od konce federace.

Opět zjednoduším pro srovnání se slovenskými výsledky o dvou kategoriích. Pozitivně bylo rozdělení Československa hodnoceno v roce 2012 46 % českých obyvatel, negativně ho hodnotilo 36 %. Zbytek nevěděl.

Slováci se dvacet let od rozdělení stavěli k této události pozitivně. Pro rozdělení bylo v roce 2012 65 % dotázaných, 30 % se stavělo ke konci federace negativně, jen 5 %

uvedlo, že neví.

Zastánců rozpadu tak na slovenské straně bylo ještě více než deset let předtím, konkrétně o 4 %. Lidí, kteří se stavěli ke konci společného státu bylo pak o 9 % méně než deset let předtím.

2.1.2.1 Mladá fronta DNES

V prosinci roku 2012 vyšlo v deníku Mladá fronta DNES celkem 19 článků zmiňujících rozpad Československa. Tento měsíc vyšel deník celkem 23krát, což znamená, že v průměru bylo na jedno číslo přes 0,8 článku o rozdělení federace. Prosinec roku 2012 potvrdil trend z desátého výročí rozpadu, a sice, že nejvíce článků vyšlo nejbliže samotnému výročí, v tomto případě to byl poslední den roku 2012. Na Silvestra takových článků vyšlo hned 11. Jediný další prosincový den roku 2012, kdy v Mladé frontě vyšlo více článků o rozpadu federace než jeden, je 29. se dvěma články. I tentokrát zdaleka převládaly články publicistické. Z celkových 19 jich patří do publicistiky hned 14.

V lednu roku 2013 vyšlo článků o rozpadu Československa celkem 13. Deník Mladá fronta DNES vyšla tento měsíc 26krát, tedy v průměru vycházela přesně půl článku na jedno vydání. Všechny články tento měsíc byly publicistické. I tento měsíc vycházelo nejvíce článků o rozdělení blízko jeho výročí. Hned pět článků vyšlo 2. ledna, tedy první den roku 2013, kdy Mladá fronta vyšla. Další čtyři články vyšly jen o den později.

2.1.2.2 Denník SME

V prosinci roku 2012 vyšlo v Denníku SME pouze osm článků o rozpadu Československa. To při 23 dnech, kdy deník vyšel znamená jen něco málo přes třetinu článku na jedno vydání. Kromě jednoho článku, který vyšel 18. prosince, vyšly všechny na Silvestra, 31. prosince 2012, což opět potvrzuje předchozí trend o vycházení článků s touto tematikou blízko výročí nebo přímo v den výročí.

V lednu roku 2013 vyšly v Denníku SME o rozpadu federace dokonce pouhé dva články. Opět byly oba publicistické a opět platí, že vyšly v první polovině měsíce, nicméně jeden vyšel 7. ledna a druhý 11. ledna. Neplatí zde tedy, že by vycházely vyloženě v bezprostřední blízkosti výročí.

2.1.3 Třicet let od rozpadu

V roce 2022, tedy prakticky třicet let od rozdělení federace, vnímalo tuto událost rozhodně pozitivně 13 % dotázaných a 37 % spíše pozitivně. Spíše negativně pak 27 %, dalších 12 % rozhodně negativně. Jen 11 % odpovědělo, že neví, jak má situaci hodnotit. U nejpozitivnější kategorie tak došlo jen k jednocentnímu nárůstu oproti době deset let předtím, u kategorie „spíše pozitivně“ byl nárůst 3 %. Rozhodně negativně hodnotilo rozpad 12 % oproti 10 % deset let předtím, spíše negativně pak 27 % oproti 26 % deset let předtím.

Zjednodušeně řečeno, rovná polovina českých občanů hodnotila rozpad Československa pozitivně. Negativně ho pak v roce 2022 vnímalo 39 %, zbytek nevěděl. Dohromady tak došlo za poslední dva jubilejní průzkumy jen k nepatrným posunům v českém vnímání rozpadu Československa. I tak je to ale 30 let od rozdělení federace, kdy alespoň polovina českých občanů vidí konec společného státu se Slovenskem pozitivně.

Na Slovensku si opět budeme muset vystačit s lehce odlišnými kategoriemi vnímání této události. Jednoznačně kladně a spíše kladně hodnotilo rozdělení federace v roce 2022 35 % obyvatel. Stejně kladně a stejně záporně pak 32 %, jednoznačně záporně a spíše záporně pak 27 %. Nevědělo pouhých 6 % dotázaných.

U Slováků došlo mezi 20. a 30. výročí naopak k poměrně velkému propadu pozitivního smýšlení o konci Československa. Oproti 65 % v roce 2012 to bylo o deset let později jen 35 %. V roce 2022 se k rozpadu stavělo negativně 27 %, tedy jen o 3 % méně než v roce 2012. Je ale třeba zmínit, že v roce 2022 nabízel průzkum ještě kategorii pro lidi, kteří nehodnotili rozpad ani negativně, ani pozitivně. Těch bylo 32 %, zatímco v roce 2012 průzkum s takovou kategorií nepočítal.

2.1.3.1 Mladá fronta DNES

V prosinci roku 2022 vyšla Mladá fronta DNES 25krát. Články o rozdělení Československa ale vyšly v tomto období v tomto deníku pouze dva. Na jedno číslo tak nevycházela v průměru ani desetina jednoho článku. Poměr publicistiky a zpravodajství byl v tomto případě 1:1. Oba články pak vyšly ke konci měsíce, konkrétně 27. respektive 31. prosince.

V lednu roku 2023 už bylo číslo vyšší. Mladá fronta tehdy vyšla 26krát, článků o rozdělení Československa vyšlo deset. Je to tedy zhruba 0,4 článků na jedno vydání. Nejvíce články vycházely opět blízko výročí rozpadu. Třikrát 2. ledna, dvakrát 4. ledna a stejný počet článků o rozpadu federace vyšel ještě 9. Z deseti textů je jich šest publicistických, zbylé se pak charakterizují jako zpravodajské.

2.1.3.2 Denník SME

V prosinci roku 2022 vyšlo o jeden článek menší číslo, než tomu bylo o deset let dříve, tedy sedm. Opět se naplnila logika vydávání článků o rozpadu Československa co nejbližší výročí tohoto rozpadu. V tomto případě vyšly hned tři články 30. prosince, další článek vyšel 29. prosince a další jeden 27. Sedm z těchto osmi článků je publicistických, jeden je zpravodajský.

V lednu roku 2023 vyšlo článků o rozpadu Československa sedm. Zajímavé je, že hned dva články vyšly ve druhé polovině měsíce, a to oba 20. ledna. Jediným dalším dnem, kdy vyšel víc než jeden článek na toto téma, byl 5. leden. I v lednu byl pouze jeden článek zpravodajský, všechny ostatní byly publicistické.

2.1.4 Závěr kvantitativní části

Z kvantitativní analýzy článků o rozpadu federace v českém deníku Mladá fronta DNES a slovenském Denníku SME jsme mohli vidět, že nejvíce článků s tematikou rozpadu Československa vyšlo hned v prvním zkoumaném výročí, tedy deset let po rozpadu, v prosinci roku 2002 a v lednu roku 2003. Nejvyšší číslo článků bylo v toto období vidět u obou zkoumaných deníků. S každým dalším zkoumaným výročím byl celkový počet článků s touto tematikou nižší.

U desátého výročí u obou deníků platí také to, že v lednu vyšlo článků o rozpadu diametrálně vyšší číslo než v prosinci předchozího roku. U Mladé fronty DNES se jednalo o nárůst z 18 na 43, u Denníku SME ze 7 na 27.

U dvacátého výročí můžeme sledovat u obou deníků obrácený trend, i když se značně nižšími čísly. V Mladé frontě DNES vyšlo v prosinci 2012 19 článků o rozpadu Československa, v lednu roku 2013 číslo kleslo na 13. V Denníku SME se jednalo o pokles z osmi na dva články.

Zatímco Mladá fronta DNES během třicátého výročí opět otiskla více článků o rozpadu v lednu, konkrétně deset oproti dvěma v prosinci roku 2022, Denník SME vydal stejný počet článků jak v prosinci 2022, tak v lednu 2023. V obou případech to bylo sedm článků. Ve všech případech platilo, že publicistické články byly početnější než ty zpravodajské, s výjimkou prosince 2022, kde bylo v případě Mladé fronty DNES po jednom článku z každé kategorie.

2.2 Kvalitativní část

Ve kvalitativní části výzkumu se zaměřuji na hledání rámců v nasbíraném mediálním obsahu. Konkrétně se jedná o články z Mladé fronty DNES a Denníku SME. Jak už bylo avizováno v podkapitole o metodologii, tato část bude analyzovat texty na základě rámcové analýzy. Prvním krokem takové metody je detailní prostudování určených textů. Díky tomu bude možné nalézat v nich rámce, které je následně třeba správně pojmenovat. Dá se očekávat, že rámců bude velké množství, a proto ve finálním výstupu popíšu jen ty, které se vyskytovaly ve zkoumaných článcích nejčastěji. Uvědomuji si, že tato metoda má své limity, a to především ve své přirozené povaze subjektivity. Už samotné určování rámců je založené hlavně na rozhodnutí autora výzkumu. Budu se ale snažit, aby byly všechny mnou nalezené a určené rámce řádně zdůvodněné tak, aby mohl být výzkum co nejrelevantnější. Další nevýhodou rámcové analýzy je její malá replikovatelnost, a to především kvůli jedinečnosti tématu, zkoumaných článků i pravděpodobně nalezených rámců. Věřím ale, že je tato metoda vzhledem k tématu správná, a to mimo jiné z důvodu nemalého podílu nejen autorských, ale dokonce i názorových článků na rozpad Československa. Právě rámcová analýza obsahů těchto článků mi dovolí najít časté vzorce při hodnocení tohoto historického aktu. Vzhledem k povaze a popularitě obou zvolených tištěných médií na české i slovenské straně se domnívám, že výsledky této části analytické fáze diplomové práce budou ideálním podkladem pro závěrečné porovnání názorů v obou státech.

2.2.1 Výzkumné otázky

Z povahy rámcové analýzy se na kvalitativní část výzkumu nabízejí následující výzkumné otázky:

VO1: Jaké rámce se nejčastěji objevují v Mladé frontě DNES a Denníku SME v souvislosti s rozpadem Československa?

VO2: Hodnotí rámce na české straně rozpad Československa pozitivněji než na straně slovenské?

VO3: Jakým způsobem se měnily rámce v čase?

2.2.2 Rámce v periodiku Mladá fronta DNES

V této podkapitole popisují nejčastěji se vyskytující rámce, které jsem našel po hloubkové analýze článků o rozpadu Československa v periodiku Mladá fronta DNES. Vzhledem k povaze rámců i celé diplomové práce nejprve uvedu nejčastější rámce, které popisují hlavní příčiny rozpadu a poté ty rámce, které rozpad Československa hodnotily obecněji.

2.2.2.1 Deset let od rozpadu

Klaus a Mečiar jako viníci rozpadu

Častým rámcem během desátého výročí rozpadu společného státu bylo označování tehdejších předsedů vlád jako viníků rozdělení federace. Na české straně to byl Václav Klaus, na slovenské Vladimír Mečiar.

Poprvé se takový rámec objevil v článku ze 30. prosince 2002 v článku *Dilema soužití dvou národů* od Martina Štěpánka, kde píše „Historičtí badatelé nevyvracejí ani představu, že za československý rozvod jsou kupříkladu zodpovědni Václav Klaus a Vladimír Mečiar,“ kdy se autor odvolává na historiky, aniž by konkretizoval, o koho jde.

Je třeba také upozornit, že v některých člancích sice Mečiar s Klausem figurují jako hlavní aktéři při dělení federace, ale autoři těchto článků to dávají do kontextu jejich pragmatičnosti. Tak jako Jindřich Šídlo v článku ze 13. prosince 2002 s názvem *Politik, který byl u všeho důležitého*. Tam Šídlo píše „Klaus pak rychle utál nekonečné debaty o budoucnosti federace a během půl roku ji dokázal s Vladimírem Mečiarem rozdělit.“ Podle tohoto vyjádření lze vyčíst spíše to, že rozdělení federace bylo logickým krokem po sérii nikam nevedoucích debat. I zde ale působí Mečiar s Klausem jako zásadní aktéři konečného stadia existence společného státu.

Velmi podobně to viděl v 30. prosince téhož roku i Viliam Buchert v článku *Neželme rozpadu*. „Kdyby je nerozdělili Václav Klaus s Vladimírem Mečiarem, zřejmě by to udělal někdo jiný,“ píše. I zde tak figurují postavy Mečiara s Klausem spíše jako designéři formy rozpadu než viníci celé situace.

Zajímavé je i to, že Klaus a popřípadě Mečiar figurují jako strůjci rozpadu i v člancích o jiných významných českých politicích, Havlovi a Zemanovi, a pokaždé jsou vykresleni jako velmi silní politici, kteří si svým způsobem uzurpovali právo na ukončení federace.

„Ještě na podzim 1992 se Zeman ve Federálním shromáždění ze všech sil snažil přikazít Klausovi rozdělení Československa. Neuspěl,“ psala Petra Jurčová v lednu roku 2003. Slovenský scénárista a překladatel Martin Porubjak na konci ledna 2003 psal o Václavu Havlovi jako o člověku, který nemohl rozpadu zabránit, jelikož stál proti dvěma silným premiérům, Klausovi a Mečiarovi, kteří „se na všem dohodli bez ohledu na vůli občanů.“

Za zmínku pak stojí i články, kde se jejich autoři vyloženě vymezují proti výkladu dějin, kde jsou Klaus a Mečiar viděni jakožto strůjci rozpadu. Sám Václav Klaus dostal v Mladé frontě DNES prostor vymezit se proti takovým obviněním, když v článku *Deset let od rozdělení Československa* napsal „Dnes lze bez uzardění říkat i nehoráznosti typu, že Československo rozdělili Mečiar s Klausem jaksi proti všem. Málokdo je ochoten si vzpomenout, že tito dva tehdy novopečení premiéři národních vlád byli až ti poslední, kteří se k plamenům již po dva roky ničícím Československo dostali. My dva jsme tento požár ani nezakládali, ani nerozdmýchávali. My byli postaveni až před úkol, co dělat s rozloženou federací, s rostoucím nacionalismem a s prohlubujícími se antipatiemi na obou stranách.“ Nejenže se Václav Klaus zbavuje těchto obvinění o rozdělení Československa, dokonce naznačuje, že vina jeho a Mečiara byla nezáviděníhodná, až bezvýhodná.

Česká přezíravost

Druhým nejčastěji vyskytujícím se rámcem v člancích Mladé fronty DNES deset let od rozpadu Československa jakožto příčinou rozdělení byla česká přezíravost vůči slovenským požadavkům v rámci společného státu.

Podle Martina Štěpánka dokonce Češi Slováky „zesměšňovali“ od samotného začátku společného státu v roce 1918, jak píše v článku *Dilema soužití dvou národů*.

Podobného tématu se dotýká i už zmiňovaný Viliam Buchert. „Většina Čechů nikdy nepochopila, proč by vlastně Slováci měli mít svůj vlastní stát (vždyť jsme jim tolik dali!).“ Češi tak podle něj byli nechápaví vůči slovenským státoprávním potřebám.

„Skutečnost, že emancipační tužby slovenského národa nebyly do listopadu 1989 dostatečně reflektovány a vtěleny do odpovídajícího státoprávního uspořádání, přispěla k tomu, že Slováci se s Československem neztotožňovali,“ všímá si Karel Vodička.

„Kdybychom my Češi opravdu tolik stáli o další soužití se Slováký pod jednou vlajkou, nejspíš bychom to i dokázali dát najevo a pak by možná ani Slováci tolik netoužili po samostatnosti,“ psal Miroslav Košťál 30. prosince 2002.

Tato slova a tyto myšlenky představil Václav Havel v jednom ze svých projevů. Tomu dala Mladá fronta DNES prostor na konci roku 2002. Zde je nutné připomenout, že Havel a jeho dráha jakožto prvního prezidenta České republiky byla skloňovaná hlavně kvůli tomu, že mu končil mandát, který už nemohl být prodloužen. „Chovali jsme se jako primusové, premianti či rozmazlení jedináčci, kteří mají právo se povyšovat nad jiné a všechny poučovat,“ řekl Havel na adresu českého chování vůči Slovensku ve společném státě.

V novoročním projevu roku 2003 už byl Havel zdrženlivější, nicméně stále dokázal popsat všeobecnou náladu české části vůči slovenským požadavkům. „Nemá smysl si zapírat, že mnozí z nás, Čechů, tím byli trochu zaskočeni, protože po celé generace vyrůstali v podvědomém pocitu, že každá důraznější řeč o slovenské národní svébytnosti v sobě skrývá cosi podezřelého a nebezpečného,“ řekl tehdy.

V korpusu článků se objevil i názor, který sice uznává, že Češi přehlíželi slovenské emancipační snahy, ale autorovi Otakaru Krásenskému to nepřišlo jako dostatečný důvod k rozpadu státu. „Češi občas projeví necitlivý přístup k slovenské otázce. Ale řekněte mi, ve kterém manželství je ideální souhra? A musí se kvůli tomu vždy rozcházet?“ ptal se ve svém článku *Byl to nesprávný krok*.

„Touha Slováků po samostatnosti byla často hrubá, pro racionální Čechy a Moravany směšná. Byla však velmi silná,“ psal v článku *Havel a Jánošík* autor Martin Komárek a trefně tak shrnul kombinaci dvou silných faktorů, které se nakonec mohly jevit jako důležitější než chování politických elit. A sice na jedné straně česká přezíravost a do jisté míry arogance vůči slovenským požadavkům a na straně druhé síla slovenských emancipačních přání. Právě tato citace mě vede k dalšímu, nejčastějšímu rámci popisující příčiny rozpadu Československa.

Slováci

Nejčastější rámec, který je uváděn jako příčina rozpadu společného státu byly v člancích Mladé fronty DNES Slováci. Často bylo vysvětleno, proč by tomu tak mělo být, ale našel

jsem i nemalé množství článků, kde k vysvětlení nedošlo.

Přestože Václav Klaus využil prostor v Mladé frontě DNES jako prostředek k očištění svého jména ohledně své role při rozpadu státu, nelze si nevšimnout, že když psal o rozpadu jako o „snaze Slováků dosáhnout poprvé ve své historii plné národní a státní suverenity,“ použil rámeček, který se ve stejném periodiku vyskytl ještě několikrát.

„Na otázku, zda bylo rozdělení Československa na dva samostatné státy nutné, říkám "ano". Protože přibližně jedna třetina státu – tedy Slováci – si to přála,“ psala ve svém článku *Více ano, méně ne* Jitka Kubíková. Zde je zajímavé, že autorka neuvádí zdroje těchto údajů. Přitom oficiální data, se kterými pracuje tato diplomová práce uvádějí, že v době rozpadu federace bylo přes 70 % obyvatel slovenské části federace pro zachování společného státu.

Podobně jako Václav Klaus to viděl i tehdejší hejtman Plzeňského kraje Petr Zimmermann, kdy ve svém projevu k příležitosti desátého výročí rozpadu sdělil, že „Vznik samostatné České republiky byl nejspíše nevyhnutelným důsledkem emancipační snahy Slováků.“

„Touha Slováků po "vládě věcí svých" se nedala umluvit,“ stojí v už zmiňovaném článku *Havel a Jánošík*, kde je opět slovenská touha po emancipaci popisována jako příliš silná na to, aby nakonec nebyla hlavní silou rozpadu.

O tom, že požadavek na rozpad společného státu přicházel hlavně ze slovenské strany, měl jasno bývalý dlouholetý senátor Bedřich Ludvík, když svůj článek ze 7. ledna pojmenoval výmluvně *Rozdělení si přáli hlavně Slováci*. „Je však nespornou pravdou fakt, že rozdělení ČSR si přáli hlavně slovenští občané,“ píše.

Rozpad jako přirozený vývoj

V této fázi analýzy přistupuji k představení rámců, které nehodnotí příčiny rozpadu, ale hodnotí rozpad jako takový optikou z doby deset let po rozdělení republiky. V takovém případě byl nejčastějším rámcem rozpad jako přirozený vývoj.

„Zánik Československa byl nevyhnutelný: bylo posledním rudimentem versailleského systému, který se neosvědčil, účelovým spojením Čechů a Slováků proti takřka všem

sousedům, navíc spojenectvím, v němž Slováci záhy tahali za kratší konec,“ napsal Bohumil Doležal na Silvestra roku 2002 v článku *Naše republika není zázrak, ale mějme ji rádi*. Politický komentátor jde pak ve svých myšlenkách v článku ještě dál. „Historické studie poskytují materiál opravňující k domněnce, že byl rozpad státu Čechů a Slováků zcela logickým vyústěním situace,“ píše.

Petr Zimmermann neviděl rozpad pouze jako výsledek emancipační snahy Slováků, ale taktéž jako logickým vyústěním. „Při rozdělení tohoto státu šlo do značné míry o „přirozený“ zdola vyrůstající proces a událost,“ napsal ve svém článku.

Na těchto příkladech je patrné, že byť se rámec rozpadu jako logického či přirozeného a nevyhnutelného kroku v člancích opakoval, příčina této nevyhnutelnosti se mohla lišit.

Dalším frekventovaně opakujícím se rámcem bylo vnímání rozpadu jako cesty k opětovnému sblížení obou národů.

Takto to viděl i Ján Čarnogurský, mezi lety 1991 a 1992 předseda slovenské vlády v rozhovoru s Michaelou Prokopovou. „Nebyla to tragédie, protože vztahy Čechů a Slováků jsou dnes lepší, než byly v Československu,“ sdělil tehdy Čarnogurský, z čehož vyplývá, že rozpad zpětně hodnotil spíše pozitivně.

„Ale myslím, že toto rozdělení bylo také způsobem, jak se navzájem usmířit... Nikdy jsem netvrdil, že musíme být pouze federací. Když se národy rozhodnou pro samostatné státy, ať je mají,“ citovala Mladá fronta DNES Václava Havla, který rozpad neviděl pouze jako příležitost pro lepší vztahy, ale dokonce jako usmíření.

Velmi výmluvný je potom název článku Jana Kleina z 2. ledna 2003 *Rozdělení vedlo ke zlepšení vztahů*. V něm autor rozdělení vítá, protože podle něj „paradoxně vedlo ke zlepšení vztahů mezi Čechy a Slováky“.

Poklidný rozpad

Další pozitivní nahlížení na rozpad Československa se v člancích z doby desátého výročí rozpadu dá hledat v rámci, který jej vykresluje jako klidný.

„Může nás těšit, že československý rozvod byl ve své době proveden tak elegantně, že sklidil obdiv celého světa, především zemí, které urputně bojují s podobným problémem,“

psal Martin Štěpánek s evidentním odkazem na státy, které takové štěstí klidného rozpadu neměly.

„Pro svět jsme se stali příkladem schopnosti řešit sami své problémy jednáním a konsenzem,“ vyzdvihoval tehdejší poměry Václav Klaus.

„Můžeme být hrdí na to, jak kultivovaným a bezbolestným způsobem Česká republika vznikla,“ přidal se ve svém poselství k vyjádření potěšení Pavel Zimmermann.

Nejobsáhleji klidný rozpad popsal Václav Havel, který viděl v rozdělení Československa velkou přednost: „proběhlo klidně, bez násilí, bez větších konfliktů a bez výraznějších nedořešených důsledků, což sklidilo obecný respekt, protože tak tomu většinou nebývá,“ což byla pravda především v kontextu neutichajících konfliktů a rozepří na Balkánském poloostrově.

Rozpad jako správný krok

Vzhledem k tomu, že bylo rozdělení Československa deset let od rozpadu hodnoceno spíše pozitivně, rozhodl jsem se mezi rámce zařadit i takové části článků, kde byl konec federace hodnocen jako veskrze pozitivní, ale vyloženě nezapadal mezi výše zmíněné kategorie.

„Rozdělení ČSR říkám všemi hlasy ano. Tím se zlikvidoval největší omyl masarykovsko-benešovské koncepce vzniku ČSR,“ psal čtenář Mladé fronty DNES V. Střihavka.

Podobně to viděl i jeden z nejpovolanejších zástupců politické reprezentace tehdejší doby Václav Havel, byť ne zvolil tak silná slova – „mně se s odstupem času stále víc zdá, že ať už se to tehdy stalo jakkoli divně, je dobře, že se to stalo.“

Miroslav Košťál viděl výhodu rozpadu především v ukojení nacionalistických tendencí obou národů. „řadový Čech či Slovák tento krok v podstatě uvítá, jednak v důsledku všudypřítomného latentního nacionalismu,“ psal.

Jiří Němec ve svém článku z 8. ledna *Den vzniku ČR slavíme nešťastně* přirovnal konec federace k rozvodu dlouholetých manželů – „dalšímu životu obou bývalým partnerům to možná spíše pomohlo.“

Bohumil Doležal ve svém článku dokonce přirovnával rozpad federace k osvobození pro oba národy. „I Česká republika je po rozpadu federace národním státem, v tom smyslu znamenal zánik ČSFR osvobození nejen pro Slováky, ale i pro Čechy.“

Negativní rozpad

Pro porovnání s předchozím rámcem jsem se rozhodl přinést i ty citace z článků, které nesou znaky především negativního vnímání rozpadu Československa, které je ale v poměru s předchozími kategoriemi spíše marginální.

Stejný autor, který končil i předchozí podkapitulu tak může příhodně začít i tuto. Doležal v rozpadu mimo jiné viděl i jistou lítost po zlatém věku a zoufání si nad novou realitou. „Teď je však na řadě probuzení do nevládného kalného rána, v studené nehostinné místnosti, kde jsme být nechtěli. V posledních záchvěvech opojení blouzníme o zemích se stejnou váhovou kategorií (Velká Británie) nebo o excentrické Evropě, v níž se s námi spojily USA a Rusko...“

Ladislav Franc v článku *Dvě místa na zadní lavici* ze 6. ledna 2003 vidí rozpad Československa jako špatný krok hlavně z ekonomického hlediska. „Kdyby Československo zůstalo, mohli jsme se mít ještě líp.“

„Coby "pravému Čechoslováku" mi rozdělení bylo líto,“ psala Anna Petrová v článku *Bylo mi to líto*. „Srdce plakalo nad velikou ztrátou,“ dodává.

Je tedy patrné, že pokud už byl rozpad Československa vnímán negativně, bylo to především z nostalgických či lítostných pohnutek. Těch racionálních, které by dávaly konkrétní důvody, proč by měl být rozpad federace špatný, se příliš nenašlo.

2.2.2.2 Dvacet let od rozpadu

Po dvaceti letech od rozpadu Československa byly rámce v Mladé frontě DNES o poznání fragmentovanější než o deset let dříve. Zajímavé je, že i přes rámce, které představím později v této kapitole, s velkou rezervou převládá negativní hodnocení rozpadu. To je velký rozdíl oproti předchozímu výročí.

Negativní rozpad

Rozpad hodnotili v Mladé frontě DNES dvacet let po rozpadu negativně jak politici, tak řadoví občané. „V té chvíli převažoval pocit špatně vykonané práce. Že se nám zachránit Československo nepodařilo,“ vzpomínal v článku *Rozdělení země. Ledvinka i Kučera byli u toho* tehdejší poslanec federálního shromáždění Petr Kučera.

Dvacet let po rozpadu se v českém periodiku více psalo o vývoji jednotlivých zemí po rozpadu než rozpad jako takový, případně vztahy mezi oběma zeměmi. I v takových článcích lze najít hodnocení rozpadu samotného. Tak jako v článku *Jaké jsou dnes vztahy mezi Čechy a Slováky?* ze Silvestra roku 2012. „Se zánikem Československa jsem nesouhlasila. Bylo lepší, když existoval jeden společný stát,“ říká v článku jedna z respondentek. Hořkost z rozpadu se tak dala v tomto periodiku najít nejen u politiků. „Myslím ale, že to tehdy nebyl dobrý krok,“ odpovídal další respondent.

„Ty dva státy historicky patřily k sobě, neměly se rozdělovat,“ stojí v dalším článku, který čerpal výpovědi od řadových občanů, *Zánik federace? Kdeže. U hranic jako by odolala.*

Kdo na rozpadu vydělal

Dvacet let po rozpadu už se v obsahu článků v Mladé frontě DNES méně hledali viníci a příčiny rozpadu, a přirozeně se více bilancovalo v debatách o tom, kdo na rozpadu vydělal či prodělal více.

V článku *Federalismus v odstředivce dějin* od Petra Robejška zaznívá názor, že na rozpadu více vydělalo Slovensko. „Slovensku se po rozdělení ČSFR vedlo ekonomicky lépe než v bývalé federaci zejména proto, že mohlo zvolit rozvojovou strategii přiměřenou jeho jedinečné situaci,“ kdy je tato výhodnější situace vyargumentovaná tehdejší ekonomickou situací.

O tom, že na rozdělení federace vydělali spíš Slováci měl jasno také slovenský spisovatel Michal Hvorecký v článku *Už z Čechů nemáme komplex, říká spisovatel Hvorecký* z 2. ledna 2013. „Slováci se reálně mají o mnoho lépe, než se měli tehdy,“ napsal tehdy. „A postupně jsem dospěl k tomu, že Slovensko potřebovalo rozdělení asi víc než Česko a že to Slovensku prospělo,“ pokračoval Hvorecký.

Co se týče tvrdých dat, těch můžeme dvacet let po rozpadu najít v mediálním obsahu Mladé fronty DNES o poznání více než při desátém výročí. V článku *Paradox rozdělení: souhlasíme s ním i litujeme* se uvádí, že Mezi Slováký je totiž více těch, kteří v tom vidí spíše to špatné (27 procent) než to dobré (21 procent),“ z čehož lze vyčíst, že větší část viděla na rozpadu negativní konotace. V článku ale zní i jiné názory. Na Slovensku častěji zněl i názor, že na zachování federace mohli vydělat také Češi. Je však třeba dodat, že značná část dotázaných u této otázky uvedla, že by se obyvatelé měli stejně,“ stojí dále v článku.

Z nalezených článků, které bilancují nad tím, pro koho byl rozpad výhodnější je jasné, že větší část článků hovořila o Slovensku jako o té části federace, které se rozpad vyplatil víc.

Kdo rozpad nechtěl

Jak už jsem zmiňoval v začátku této podkapitoly, dvacet let po rozpadu se méně hledali viníci či příčiny rozpadu. V předchozích rámcích je možné vidět, že mediální sdělení více hledalo odpovědi na to, kdo na rozpadu více vydělal či, jestli je zpětně rozpad vnímán spíše negativně, či pozitivně. Početně zastoupeným rámcem, který se dá do jisté míry přiblížit tomu o vinících rozpadu o deset let dřív, je pak takový, který alespoň říká, kdo rozpad nechtěl.

Nejčastěji k takovému stanovisku dochází v rozhovoru s Ivanem Gasparovičem, který se 1. ledna 1993 stal prvním předsedou Národní rady Slovenska. „Do posledního momentu jsme my, mluvím o okolí mém a Vladimíra Mečiara, nemluvili o samostatném Slovensku.“ „A byl to většinový názor na Slovensku,“ říká Gasparovič v rozhovoru s Lubošem Palatou. „Slovenská delegace byla pro to, abychom jistou formu státních vztahů udržel,“ přidává se v dalším článku pro změnu tehdejší premiér Slovenska, Vladimír Mečiar, byť to byl právě on, kdo byl o deset let dříve často označován za jednoho z hlavních viníků rozpadu.

Abych navázal na předchozí rámeček, kde jsem zmínil tvrdá data v článku *Paradox rozdělení: souhlasíme s ním i litujeme*, hodí se i zde v tomto pokračovat. V článku je totiž dobře popsáno, kde rozpad chtěli více. „Na Nový rok to bude přesně dvacet let, co se rozdělilo Československo. A zatímco tehdy s tím podle průzkumů nesouhlasila většina Čechů i Slováků, dnes je poměr obrácený,“ uvádí se. „Dnes s rozdělením federace souhlasí

49 procent Čechů a 44 je proti“ a „na Slovensku je se vznikem dvou států srozuměno dokonce 65 procent občanů a 30 je proti.“ Přestože podle průzkumu v době rozdělení samostatné státy nechtěla většina nikde, dvacet let po rozpadu je více vítali na Slovensku.

Bývalého poslance Federálního shromáždění Petra Kučeru jsem zde už jednou citoval. I podle něj mělo větší zájem na zachování státu Slovensko. „Znal proto dobře i atmosféru na Slovensku, jako jeden z mála politiků tam pravidelně jezdil. Snaha zachovat stát tam byla podle něj na konci roku 1992 větší než v Čechách,“ stojí v článku.

Co se týče poznatků z těchto rámců, je zajímavé, že názory o větší snaze zachovat společný stát na Slovensku přišly nejen od slovenských, ale i od českých politiků, zatímco průzkumy veřejného mínění přišly na to, že v době rozpadu si konec federace nepřála ani jedna strana. Ještě zajímavější je ale posun oproti desátému výročí rozpadu. Tehdy byl totiž jeden z nejsilnějších rámců v člancích Slováci jakožto hlavní motor rozpadu. O deset let později to spíše vypadalo, že Slováci se snažili společný stát zachovat.

2.2.2.3 Třicet let od rozpadu

Třicet let po rozpadu se Mladá fronta DNES už věnovala rozdělení federace o poznání méně než v předchozích dvou výročích. Za zmínku také stojí i to, že ze zkoumaného korpusu článků tentokrát vyšel v prosinci, tedy ještě před samotným výročím, jeden jediný. Naprostá většina článků vyšla v lednu a za výročím se tedy ohlížela.

Klidný rozpad

Jediný rámeček, který byl zastoupen při třicátém výročí od rozpadu v Mladé frontě DNES početněji, než ostatní je ten, který mluví o rozpadu jako o klidném či mírumilovném. Tak jako v článku *Komiks: Jak se z Česka stane polské vojvodství*, ve kterém novinář Pavel Zuntich píše o komiksu Martina Šinkovského. „Vše podle něj 1. ledna 1993 proběhlo mírumilovně v podstatě omylem,“ dozvídáme se o autorově náhledu na historickou událost v článku.

Historik Pavel Carbol si ve svém publicistickém článku *30 let mrtvý Masarykův sen* dovolil i poněkud poetičtější označení pro rozpad Československa. „Právě silvestr uvedeného roku udělal definitivní tečku za Československem a Češi se Slováky se

sametově rozešli,“ píše o „sametovém“ rozpadu.

„Nad tím, jak klidně a mírově vše proběhlo, dodnes žasne svět,“ stojí dokonce v článku ze 2. ledna *Přání z místa, kde to šlo mírově*.

Vztahy jsou po rozdělení dobré

Podobně jako během dvacátého výročí rozpadu, kdy se více než příčiny a průběh rozdělení více řešilo to, co to oběma státům přineslo ve vývoji po konci federace, i třicet let po rozpadu se v Mladé frontě DNES více psalo o vývoji států ve svých samostatnostech. Za zmínku v tomto rámci stojí vyjádření slovenského dramaturga Divadla Petra Bezruče Petera Galdíka. „Peter Galdík uvádí, že fenomén Československa je dvojnásobný: Jsme bratrské národy a naše vztahy jsou výborné, zároveň se však mezi námi objevují předsudky a křivdy,“ stojí v článku *Komediant vs. zbojník*. O něco pozitivněji vyznívá vyjádření bývalého předsedy slovenské Národní rady Borise Kollára v reportáži Petry Procházkové *Stát se rozdělil, lidé ne. Na Javořině vzplála vatra bratrství*. „A potom jsme šli každý svou cestou, žijeme jinak, ale to neznamená, že už nejsme rodina,“ řekl tehdy Kollár.

Z rámců v Mladé frontě DNES třicet let po rozpadu Československa tak jasně vyplývá pokračující trend z předchozího zkoumaného výročí, a sice, že toto médium se méně zaměřovalo na rozpad jako takový či na jeho příčiny, na místo toho se více zajímalo o vývoj společnosti během historie samostatných států. V tomto konkrétním případě se jednalo o vztahy občanů obou států.

2.5.3 Rámce v periodiku Denník SME

V této podkapitole popisují nejčastěji se vyskytující rámce, které jsem našel po hloubkové analýze článků o rozpadu Československa v periodiku Denník SME.

2.5.3.1 Deset let od rozpadu

Stejně jako v případě Mladé fronty DNES, i v případě Denníku SME můžeme pozorovat při desátém výročí rozpadu Československa, respektive vzniku samostatné České republiky a Slovenska, celou řadu rámců. I zde se autoři článků zabývají otázkou, kdo za rozpad může.

Politici jako viníci rozpadu

Autoři často došli k závěru, že hlavními viníky rozpadu Československa jsou politici. Nejkonkrétněji pak v této souvislosti mluví o tehdejších premiérech jednotlivých částí federace, tedy o Václavu Klausovi a Vladimíru Mečiarovi. „Příčinou rozpadu je fakt, že po volbách roku 1992 se vytvořily politické garnitury reprezentované v Čechách panem Klausem a Slovensku panem Mečiarom. Jejich rozdílné politické směřování vyloučilo jakoukoliv spolupráci kromě té na rozdělení společného státu,“ psal v článku *Ad: Koniec ČSFR – po 10 rokoch* Peter Beniač jako reakci na článek spisovatele Daniela Šmihuly z prosince 2002. Beniačova reakce na článek je vzhledem k tehdejší politické situaci pochopitelná. V původním článku totiž vidí Šmihula příčiny jinde než v osobách Klause a Mečiara, což rozeberu později v této podkapitole.

O něco méně konkrétní byl ve svém článku *Nashledanou ve sjednocené Evropě? Už je to tady*. Jiří Dienstbier. Ten vidí jako spoluviníky celou tehdejší relevantní českou politickou reprezentaci. „Česká reprezentace, která se přičinila o rozdělení,“ viděl jako příčinu rozpadu Dienstbier.

Opačný pohled na věc, než Jiří Dienstbier nabízí nepřekvapivě sám Václav Klaus. Ve svém shrnutí s názvem *Dvě otázky: Proč se to stalo a co nám to přineslo* viní z rozpadu pro změnu slovenské politiky. „Musím prohlásit, že v klíčové chvíli nebyl na slovenské politické scéně (mezi relevantními politiky) nikdo, kdo by chtěl pokračování federace,“ vzpomínal 2. ledna roku 2003 Václav Klaus.

Poměrně neurčité hodnocení příčin nabízí v Denníku SME sociolog Ivan Gabal. „Byl to krok politiků proti vůli obou národů,“ píše se v komentáři *Sociológ Gabal: Česká republika? Neplánované dieťa Čechov se Slováckmi* s narážkou nejen na absenci referenda, ale i na sociologické průzkumy, které právě v době deseti let od rozpadu ukazovaly, že v době dělení byla většina obyvatel pro udržení společného státu.

To francouzský politolog Jacques Rupnik měl vyhraněnější názor. V rozhovoru s Markem Chorvatovičem nazvaným *Václav Havel a bezmocnosť mocných; rozhovor s Jacquesem Rupnikom* viděl jako hlavní strůjce rozpadu především Klause s Mečiarom. „Klaus a Mečiar spolu prišli, spolu to rozdelili a spolu odešli,“ sdělil tehdy.

Ještě méně kompromisní výrazy zvolila Katarína Zavacká v článku *Osobnosti desiateho výročia*. „Když v roce 1992 rozbíjeli Československo politici, kteří se oháněli ze slovenské strany tisoovsko-l'udáckými a husákovsko-komunistickými nacionalistickými frázemi a z české strany druhorepublikovými a protektorátními argumenty, nevypadalo to s demokracií v nástupnických státech optimisticky,“ osočila 2. ledna roku 2003 politiky obou stran federace.

Za zmínku v této podkapitole stojí i ty rámce, které sice neoznačují politiky za hlavní či jediné příčiny rozpadu, ale implicitně s nimi počítají jako s dílčím důvodem konce federace. Tak jako v případě prvního slovenského prezidenta Michala Kováče, jehož článek nese výmluvný název *Kováč: nobolo to dielom dvoch l'udí*. „Rozdělení společného státu Čechů a Slováků nebylo dílem dvou lidí – Václava Klause a Vladimíra Mečiara, říká bývalý prezident Michal Kováč,“ píše.

Poměrně neurčitý byl i pohled německého média Süddeutsche Zeitung, který Denník SME 2. ledna roku 2003 přeložil a otiskl. „Obviňovat z rozpadu ČSFR jen Slováky, jako se to často dělá ještě i dnes, je příliš jednoduché a i nesprávné. Na zániku ČSFR mají svůj podíl i Češi,“ psalo německé médium, aniž by bylo úplně jasné, zda tím myslí politiky obou států, či veřejné mínění.

Slovenské požadavky jako příčina rozpadu

Překvapivé může být, že na rozdíl od rámců v člancích Mladé fronty DNES ve stejném období, u Denníku SME je poměrně malé zastoupení těchto článků, kde se mluví o slovenských požadavcích jako o jedné z hlavních příčin rozpadu Československa. Není překvapivé, že jedním z článků, kde se tento rámec objevuje je již zmíněný komentář Václava Klause. „Důvodem k již druhému rozchodu (či rozvodu) Čechů a Slováků byly, a to zcela jednoznačně a mimo jakoukoli pochybnost, ambice Slováků získat samostatnost a prvně v dějinách vytvořit svůj vlastní suverénní stát,“ píše Klaus přesvědčeně.

Jediný další autor článku, který se v této tezi ke Klausovi deset let po rozpadu přidal byl opět Čech, ekonom Valtr Komárek. V článku *Ekonomicky jsme my, Češi, rozhodně získali*, Komárek tvrdí, že „Slováci dosáhli to, po čem většina toužila, mají plnou národní suverenitu a seberealizaci,“ byť šetření veřejného mínění ukazuje něco jiného.

Podobně jako v předchozím rámci, i zde si dovolím zmínit článek, který sice říká, že příčiny ležely i jinde než jen na slovenských emancipačních požadavcích, ale opět tyto požadavky zmiňuje jako dílčí důvod. Jedná se o již zmiňovaný článek Daniela Šmihuly *Koniec ČSFR - po 10 rokoch*. „Bylo by velkým zjednodušením vidět za ním jen slovenský národně-emancipační pohyb, který vyvrcholil vznikem samostatného státu,“ píše v něm. Tím označuje tento výklad jako značně zjednodušující, ale v zásadě souhlasí s tím, že se jedná o dílčí příčinu celého procesu.

Klidný rozpad

Stejně jako jsme mohli vidět ve velké frekvenci v rámci Mladé fronty DNES, i v Denníku SME autoři článků často oceňovali klidný průběh rozpadu.

V článku Ludvíka Vaculíka *Před spojením – zase v jedné lavici* nabízí autor dokonce dva již zmiňované rámce v jednom souvětí. „Politika, která nás rozdělila, však nebyla katastrofou, protože se to stalo v klidu,“ vysvětluje zároveň politickou příčinu rozpadu, ale oceňuje jeho klidný průběh. Podobně to viděl i signatář Charty 77 Miroslav Kusý. V článku *Zrušíme colnice a budeme znovu na bode nula* píše „Rozchod byl kulturní a nekrvavý, protože i předchozí soužití obou národů bylo takové.“

Rozpad neviděli jako klidný jen čeští a slovenští autoři, ale například i francouzská tisková agentura AFP. „Před deseti lety se Češi a Slováci pokojně rozešli,“ psali v překladu Denníku SME. „Něžný rozchod Čechů a Slováků, bezprecedentní jev v Evropě od druhé světové války, žádným způsobem neohrozil stabilitu starého kontinentu,“ pokračoval článek.

Nevyhnutelný rozpad

Dalším rámcem, který se pozastavuje nad povahou rozpadu je ten, který si klade otázku, zda byl rozpad nevyhnutelný.

V článku *Pod tlakom sme sklonili hlavu* se autorka O. Rodzináková domnívá, že nevyhnutelný byl. „Dodnes mě to bolí, jen jsem si uvědomila nevyhnutelnost tohoto kroku,“ vysvětluje a zároveň hodnotí rozpad negativně, jako něco, co ji mrzí. Miroslav

Kusý to ale vidí jinak. „Tvrzení, že rozdělení bylo nevyhnutelné, protože k němu došlo, je pustý fatalismus,“ vymezuje se proti tomuto podávání historie.

Velmi podobně to viděl i sociolog Vladimír Krivý v rozhovoru s Igorem Stupňanem s názvem *Rozdelenie Česko-Slovenska 10. rokov po*. „Rozdělení nepovažuji za nevyhnutelné, ale nebylo ani náhodné a později už bylo těžko odvrátitelné,“ vysvětloval tehdy Krivý.

Negativní rozpad

O negativním pohledu na rozpad v článku od paní Rodzinákové už byla řeč. Podobně negativně to viděl i Peter Beniač v článku *Ad: Koniec ČSFR – po 10 rokoch*. „Pro Slovensko rozpad znamenal tolik, že se ze slibovaného evropského neutrálního Švýcarska stala na dlouhý čas země politicky rozhádaná, ekonomicky nestabilní, s vysokou nezaměstnaností, korupcí kriminalitou, nemožností vynucení si práva, národnostními a etnickými problémy pod vedením státostrany,“ vyjmenovával autor neduhy doby. „Ptám se proto, co se změnilo na životě těchto lidí k lepšímu? Nezměnilo se absolutně nic,“ ptal se a sám si odpověděl později v článku. Negativně viděl rozpad také Jiří Dienstbier v již zmiňovaném článku. „Byl jsem proti rozdělení,“ psal prostě. Později dodal, že „rozdělení Československa zbrzdilo oba nové státy.“

Častého opomíjení průzkumů veřejného mínění se pochopitelně zdržel sociolog Gabal. V už rozebíraném článku *Sociológ Gabal: Česká republika? Neplánované dieťa Čechov se Slovákmi*, se právě na průzkumy autor odvolává. „Podle průzkumů to byl krok zlým směrem,“ píše Gabal.

Negativně rozpad hodnotil i bývalý slovenský poslanec Juraj Mesík, a to z ekonomického hlediska. V článku *Desať rokov po: porazení a vítazi* píše „Rozpad republiky znamenal pro ekonomiku Slovenska ránu, která se bez jizev nezahojí ani po našem začlenění do unie.“

Pozitivní rozpad

Deset let po rozpadu republiky byly k nalezení i rámce, které hodnotí rozpad pozitivně. Do těch by se pochopitelně daly započítat i ty, které mluvily o klidném a pokojném rozpadu. K vidění ale byly i výroky, které nebyly takto konkrétní, ale mají poměrně početné

zastoupení.

Například tehdejší prezident Slovenska Rudolf Schuster ocenil na rozpadu především nabytí plnohodnotné slovenské státnosti. V článku *Havel o rozdělení: Bol to dobrý krok* Denník SME přinesl právě i Schusterovo stanovisko. „Tímto vítězstvím jsme získali nový, mimořádně hodnotový rozměr, začali jsme pociťovat hrdost, že jsme občany Slovenské republiky,“ stojí v článku.

Vzhledem k názvu tohoto článku je evidentní, že k rozpadu se vyjádřil i prezident Česka, což byl tehdy končící Václav Havel. „Po deseti letech se rozdělení Česko-Slovenska jeví mnohým politikům jako dobrý krok,“ mluvil tehdy Havel za českou politickou reprezentaci. Denník SME dal prostor pro Havlova vyjádření ohledně rozdělení republiky i v dalším článku nazvaném *Havel o nás: Držme se za ruky*. „Havel, který kvůli tahačím o rozpadu republiky odstoupil z postu prezidenta, však přiznal, že rozdělení státu bylo nakonec dobré,“ píše se ve článku.

Nakonec si dovolím vrátit se ještě jednou k ekonomické analýze rozpadu od Valtra Komárka. „Z tohoto hlediska bylo pro nás rozdělení výhrou. Odpadlo poměrně velké jednostranné břemeno,“ měl tehdy jasno ekonom.

2.5.3.2 Dvacet let od rozpadu

Dvacet let po rozpadu Československa se v Denníku SME objevovaly různé rámce. Nejčastějším byl ten, který hodnotil rozpad veskrze negativně z více důvodů. K vidění byly i rámce, které hodnotily rozpad opačně, tedy pozitivně. Zde je ale třeba říci, že takové hodnocení se vyskytovalo často u rámců, které hodnotily rozpad v kontextu kariéry tehdy odcházejícího českého prezidenta Václava Klause, který byl často i v jiných etapách výzkumu v médiích označován za jednoho z hlavních strůjců rozpadu.

Negativní rozpad

Do rámce o negativním vnímání rozpadu jsem se rozhodl zařadit i dva články, které hovoří o tom, že v době konce federace si rozdělení nepřála většina obyvatel. V článku *Slovenská ekonomika: dvadsať rokov po* od ekonoma Vladimíra Baláže se můžeme dočíst, že „Průzkumy veřejného mínění ukazovaly, že většina obyvatelstva byla proti rozdělení

společného státu“.

Podobně psala i socioložka Zora Bútorová ve svém článku *Zmiešana chuť vyročia ze Silvestra roku 2012*, kdy si všímala problematiky neuskutečnění referenda. „Důvod byl zřejmý: občané by jim na to nedali souhlas, což potvrzoval i opakovaný výzkum Centra pro sociální analýzu z jara a podzimu 1993, který simuloval výsledky neuskutečnění referenda.“ Zde je tedy rozpad negativně především kvůli neuskutečnění referendu. Zároveň ale naznačuje, že většina obyvatel si během rozpadu konec federace nepřála.

Další negativní hlasy můžeme spatřit ve článku *Súhlas neznamená zmierenie* od Veroniky Prušové, kde se na názor ohledně rozpadu ptala slovenských osobností. Spoluzakladatel Veřejnosti proti násilí Fedor Gál pro článek sdělil „Byla to blbost, ale co už,“ novinář Eugen Korda sdělil, že rozpad „stále považuje za chybu“.

Překvapivý rozpad

Zajímavé je, že více než jednou byl v článcích Denníku SME dvacet let po rozpadu zastoupen rámec, který o rozdělení mluví jako o překvapivém. To je především v kontextu rámců v Mladé frontě DNES, které často mluvily o rozpadu jako o logickém vyústění, zajímavý kontrast. V článku od Zory Bútorové se totiž dočteme hned dvakrát o překvapivém rozpadu. „Rozdělení Československa se zvenku jeví jako dost nepochopitelná záležitost.“ V tomto případě přitom mluví Bútorová o zahraničním pohledu na celou věc. „I když někteří lidé na Slovensku pocítovali euforii z nenásilného nabytí samostatnosti, o mnoho víc bylo těch, co zažívali cosi jako porozvodový šok.“ Ve druhém příkladu jde dokonce o šok, a to pro lidi přímo z federace.

Pozitivní rozpad

I přes výše uvedené rámce, které hodnotily rozpad především negativně, i zde jsou k nalezení rámce o pozitivním rozpadu. V článku *Zvládli ste dve revoluce* od Miriam Zsilleové se dočteme o klidném rozpadu: „Rozpad země po 75 letech byl nakonec pokojný“ i o rozpadu jakožto příležitosti pro Slovensko: „pro Slovensko byl na rozdíl od Česka rozpad pozitivní výzvou budovat poprvé v demokratickém prostředí svoji identitu.“

V článku od politologa Lubomíra Kopečka *Václav Klaus alebo kariéra úspěšného politika* se pochopitelně autor dotýká Klausovy role během rozpadu. Zajímavé je, že na rozdíl od desátého výročí v Mladé frontě DNES, kde byl Klaus často označován jako viník rozpadu, v tomto článku autor hodnotí Klausovu roli při rozpadu jako pragmatickou a úspěšnou. „Druhým přelomovým Klausovým počinem bylo rychlé a hladké rozdělení Československa,“ píše Kopeček. „Jako krizový manažer Československa se tak po neúspěchu jednání s HZDS o oboustranně přijatelném kompromisu rozhodl pro pragmatické rozdělení státu,“ vyzdvihuje později v článku Klausovy rozhodovací kvality.

Z rámců v Denníku SME dvacet let po rozpadu federace je patrné, že byl dáván prostor více těm názorům, které hodnotily rozpad spíše negativně. Z pozitivních rámců jsou k vidění nejvíce ty, které souvisejí s postavou tehdejšího předsedy české vlády Václava Klause. Ani v tomto období neopomněli autoři článků ocenit formu rozpadu, která byla nenásilná a klidná. Zajímavým elementem tohoto výročí v Denníku SME je pak rámeček popisující rozpad jako překvapivý, zvláště v kontextu jiných výročí, kdy se o rozpadu mluvilo spíše jako o přirozeném vývoji v historii obou národů.

2.5.3.3 Třicet let od rozpadu

Ve třicátém výročí rozpadu společné republiky můžeme vidět jisté navrácení se k hodnocení nejen rozpadu jako takového, ale i jeho příčin.

Volby roku 1992 jako příčina rozpadu

V článku *Zdravica republike* od Politického komentátora Petera Schutze se čtenář může dočíst o několika možných příčinách rozpadu. Jednou z nich jsou právě i zmiňované volby v roce 1992, respektive jejich výsledek. „Klaus jen ztratil motivaci, když zjistil, že všechny modely, o kterých chce HZDS mluvit jsou vždy a jen dva samostatné státy,“ píše Schutz v článku. Z této citace lze vyčíst nejenže hlavním motorem rozpadu byla strana HZDS, která v roce 1992 vyhrála volby ve slovenské části federace, ale v jednom souvětí tím Schutz také nepřímou říká, že Václav Klaus viníkem rozpadu nebyl. Právě Klaus je přitom za jednoho ze strůjců konce federace často označován.

Za pravdu Schutzovi dává i český historik Jan Rychlík, který se vyjádřil o příčinách

rozpadu v rozhovoru s Peterem Gettingem nazvaném *Ukázali sme, že rozdelenie možno urobiť v pokoji a bezbolestnosti*. jednoznačně volby 5. a 6. června 1992, které znamenaly vítězství Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS) s předsedou Vladimírem Mečiarom na Slovensku a v České republice Občanské demokratické strany (ODS) s předsedou Václavem Klausem. Obě měly zásadně odlišné programy ve státoprávní i ekonomické oblasti,“ odpovídá Rychlík ohledně hlavního momentu, který rozhodl o tom, že společná republika nemůže pokračovat. Zajímavé je, že Rychlík v tomto momentu uvádí výsledky voleb z roku 1992 jako hlavní příčinou rozpadu, na rozdíl od Petera Schutze v něm ale nezmiňuje jen slovenskou HZDS, ale také českou ODS. Podle Rychlíka je tak příčina rozpadu méně jednostranná.

Podobně to vidí i Ivan Mikloš, který v roce 1992 zastával funkci slovenského ministra privatizace. V článku *Ako sa delilo Československo* z 10. ledna 2023 zmiňuje volby. „Platí, že po výsledku voleb v červnu 1992 byla už federace neudržitelná,“ myslí si Mikloš.

Nacionalismus jako příčina

Třicet let od rozpadu se v Denníku SME psalo čteněji o více příčinách konce federace než jen o výsledcích voleb z roku 1992. Dalším takovým rámcem byly nacionalistické aspirace. Stejně jako v předchozí podkapitole, i zde začnu s článkem Petera Schutze *Zdravica republiky*. „Československo rozdělily nejprimitivnější nacionalistické vášně,“ píše Schutz bez toho, aniž by více vinil jakoukoliv stranu federace.

Komentátor Peter Tkačenko je pak ve svém článku *Slovensko: krátké dejiny predstierania* konkrétnější. „Prvním důvodem (rozpadu) je vzpomínaná emancipace Slováků, která bylo v demokratickém státě dlouhodobě těžko slučitelná s působením ve státě, který přece v Česku považovali, a dodnes považují, za vyjádření ‚české státnosti‘,“ uvádí Tkačenko. Zajímavé je, že Tkačenko sice uvádí jako příčinu rozpadu především slovenský nacionalismus, zároveň ale nepřímou říká, že to byla hlavně český pocit nadřazenosti, kvůli kterému slovenská státnost strádala. To byl nejčastější rámec deset let po rozpadu.

Nezvratný rozpad

Dalším častým rámcem třicátého výročí, který byl v Denníku SME k vidění byl ten, který popisoval rozpad Československa jako něco nezvratného. Není to přitom poprvé, co lze v korpusu zkoumaných článků takový rámec nalézt.

V článku Edity Balogové *Ešte stále chceme "Slovensko Slovákom"?* autorka píše, že „ČSFR se rozbilo rychle a nezvratně“. To potvrzuje v již zmiňovaném rozhovoru s Peterem Gettingem i historik Jan Rychlík. Rozdělení Československa podle něj „nebylo ničím mimořádným. Mimořádné by bylo, kdyby se spíš nerozdělilo,“ míní Rychlík s předchozí zmínkou právě o rozdílných pohledech nejsilnějších politických stran na každé straně federace. „Za této situace nebylo cesty zpět,“ píše dále.

Negativní rozpad

Stejně jako v předchozích časových úsecích zkoumaných pro potřeby této diplomové práce, i třicet let po rozpadu se v textech objevovaly rámce hodnotící konec federace veskrze negativně. V tomto případě se opět nabízí článek Ivana Mikloše, který v něm sděluje své tehdejší pocity. „Když se před více než třiceti lety dělilo Československo (oficiálně Česká a Slovenská federativní republika), měl jsem smíšené, ale převážně negativní pocity,“ přiznává. „Často se dnes připomíná, že Československo se rozdělilo i přesto, že si to nepřála většina jeho obyvatel ani v jedné ze dvou federativních částech. Je to pravda,“ má jasno Mikloš.

Ještě negativněji vnímal rozpad slovenský fotograf, který od invaze v srpnu 1968 žije v Kanadě, Yuri Dojč. „Bylo to pro nás dost drastické tehdy,“ říká v rozhovoru s názvem *Slovensko sa mení dobrým smerom*, aniž by blíže vysvětlil, co přesně tkvělo v oné drastičnosti.

Pozitivní rozpad

Třicet let od konce společné republiky se ale našlo více pozitivně hodnotících rámců, ať už to bylo odůvodněno klidem při samotném dělení nebo protože byl vnímán jako příležitost pro slovenský národ.

I přesto, že Ivan Mikloš se ve svém článku vyjádřil o rozpadu negativně, neopomněl ani

pozitivní aspekty rozdělení společné republiky. „Samotné rozdělení bylo i tak (i díky absenci referenda) rychlé a poměrně bezbolestné,“ oceňuje často zmiňovaný aspekt rozpadu. Později v článku je ale specifičtější: „Československo je jedna z mála zemí na světě (ne-li jediná), která za sebou nenechala žádné neuzavřené majtkové anebo finanční spory,“ myslí si Mikloš.

Pozitivní byl i vzkaz britského velvyslance na Slovensku Nigela Bakera *List Slovákom do roku 1993*, ve kterém slovenskému národu vysvětluje, že rozpad byl úspěšný. „S odstupem, z roku 2023 vám však můžu říct, že proces rozdělení byl úspěšný,“ píše ve vzkazu. I on v článku vyzdvihne klid při dělení. „Váš rozvod bude i nadále probíhat pokojně,“ píše dále.

Jak už jsem avizoval, rozpad byl pozitivně hodnocen také z hlediska toho, že znamenal příležitost pro slovenský národ. Přesně tak ho popsal i Peter Tkačenko v článku *Slovensko: krátké dějiny predstierania*. „A koniec Československa vytvoril prostor, aby se Slováci v celé své šíři projeví na domácí i na mezinárodní scéně,“ myslí si Tkačenko. Podobný vzkaz se dá najít i v rozhovoru s Janem Rychlíkem. „Na Slovensku to je důvod pro oslavu, protože Slovensko získalo samostatnosť,“ říká historik Rychlík a odkazuje právě na samostatnosť, kterou tím Slovensko získalo, ale i na nadšení, se kterým je přijímána.

Poslední článek, který jsem se rozhodl v této podkapitole zmínit nese název *Slovensko je svojím vlastným nepriateľom* od Arpáda Soltésze z 21. prosince 2022. V něm sice novinář popisuje kriticky historii Slovenska, kde se pozastavuje nad existencí „samostatného“ slovenského státu během druhé světové války, roli slovenského národa během první republiky, ale i komunistickou nadvládou. Zajímavé přitom je, že nikde v článku není ani jednou zmíněn rozpad Československého společného státu. To je vzhledem ke komplexnímu pojetí slovenské historie v článku, stejně jako ke kritice některých fází historického vývoje slovenské státnosti poměrně překvapivé, ba až zamlčující.

Celkově se ale o třicátém výročí od rozpadu federace dá říci, že v Denníku SME byl rozpad hodnocen spíše pozitivně nežli negativně. Zároveň je ale třeba říct, že v tomto období se rámce vrátily k hodnocení příčin samotného rozpadu, které zde byly popsány hlavně jako výsledky voleb roku 1992.

2.5.3 Závěr kvalitativní části

V kvalitativní části výzkumu jsme mohli pozorovat několik jevů ve vývoji mediálních rámců. Prvním z nich byl ten, že v desátém výročí rozpadu se média daleko čteněji zaměřovala na to, kdo je viníkem rozdělení federace, než tomu bylo v následujících dvou zkoumaných výročích. Platí to jak pro Mladou frontu DNES, tak pro Denník SME. Zajímavé je, že zatímco na straně českého deníku byli za viníky často označováni explicitně tehdejší premiéři Václav Klaus a Vladimír Mečiar, na slovenské straně byli často konkrétní jména zaobalena do pojmů jako „politici“ či „politická reprezentace“. Co se týče dalších příčin rozpadu, kterých se média v tomto čase věnovala, je možná trochu překvapivé, že na české straně jsme často mohli spatřit rámce mluvící o české přezíravosti vůči slovenským požadavkům. V Denníku SME bylo častější vyzdvihovat slovenské požadavky jako takové.

Kromě příčin se v obou denících psalo o povaze rozpadu jako takového. V tomto ohledu se dva rámce v nějakých formách objevují v zásadě nepřetržitě – poklidný rozpad a nevyhnutelný rozpad. Zatímco klidný průběh rozpadu hojně oceňovala především při desátém a třicátém výročí konce Československa obě média prakticky bez větších pochybností, u nevyhnutelného či přirozeného rozpadu se pohledy lišily. Nejlépe se to ukazuje na vývoji v rámci v Denníku SME. Zatímco třicet let po rozpadu se tento krok hodnotil jako nevyhnutelný, hned v prvním zkoumaném období, tedy deset let po rozdělení, to tak jasně autoři neviděli. Často onu nezvratnost zpochybňovali.

Zbývá zodpovědět, která strana, zda česká, či slovenská, vnímala v uplynulých třech jubilejních výročích pozitivněji, a která negativněji. Pro zodpovězení této výzkumné otázky opět odsunu ty rámce, které rozpad popisují jako klidný, jelikož i v původní klasifikaci jsou tyto články hodnoceny zvlášť.

Zatímco v Mladé frontě DNES byl rozpad po deseti letech vnímán více pozitivně nežli negativně, u Denníku SME můžeme říct přesný opak. Negativní hodnocení rozpadu se do Mladé fronty DNES dostalo ve větším měřítku až ve dvacátém výročí. Podobně to viděl v tomto období i Denník SME. U třicátého výročí pak můžeme sledovat konečně veskrze pozitivní hodnocení i u Denníku SME. To v případě Mladé fronty DNES bylo v tomto období hodnocení rozpadu už méně určité. V českém deníku už se řešily spíše vztahy obou

národů po rozpadu a obecný vývoj samostatného státu.

Závěr

Rozpad Československa je i po třiceti letech stále relevantním mediálním produktem v denících z obou nástupnických států. Cílem diplomové práce bylo zmapovat nejen, jaká byla poptávka po žurnalistickém zpracování tohoto tématu ve dvou denících, které mají v obou zemích podobnou historii i čtenost, ale především porovnat, jak se lišil český pohled na rozpad Československa od toho slovenského v denním tisku. Pro lepší orientaci ve vývoji postavení tohoto tématu na mediálním trhu jsem zvolil zkoumat tři výročí, pokaždé po deseti letech, tedy desáté, dvacáté a třicáté výročí rozpadu Československa, respektive vzniku samostatné České republiky a Slovenska. Vzhledem k tomu, že k oficiálnímu rozpadu došlo v noci z 31. prosince na 1. ledna, zvolil jsem ke zkoumání vždy celý měsíc prosince a celý měsíc ledna v daném výročí. Pro pochopení poptávky a relevance tohoto tématu v médiích při jednotlivých zkoumaných výročích jsem zvolil nejprve kvantitativní metodu, díky které jsem mohl dobře zjistit, kolik článků o rozpadu Československa v denících vyšlo a kolik jich bylo publicistických a kolik zpravodajských. Kvalitativní rámcovou metodu jsem pro další fázi výzkumu zvolil proto, abych mohl lépe pozorovat, jakým způsobem bylo o fenoménu rozpadu Československa psáno, jak se tyto rámce lišily nejen v čase, ale i mezi deníky samotnými. Potvrdila se tak hypotéza, že rozpad Československa bude v časovém postupu méně a méně žádaným tématem mediálních produktů. Naproti tomu se nepotvrdila korelace mezi výsledky sociologických šetření a rámci. O rozpadu Československa bylo několikrát psáno v rozporu s veřejným míněním. O rozpadu Československa tak bylo v některých případech informováno až mimořádně pozitivně, i přesto, že veřejné mínění z té doby bylo nakloněno zachování federace.

Limity diplomové práce vidím především v menší analýze údajů veřejného mínění, které ale bohužel nedosahují stejné hloubky ve všech zkoumaných obdobích. Překážkou při výzkumu byla také nedostatečná digitalizace slovenského Denníku SME, potažmo absence jeho digitálních verzí ve fulltextové podobě. Co se týče možného navázání výzkumu na tuto diplomovou práci, dá se uvažovat o prodloužení zkoumaného období až k letům 1992 a 1993, tedy době, kdy samotný rozpad federace probíhal.

Summary

Even after thirty years, the breakup of Czechoslovakia is still a relevant media product in the daily newspapers of both successor states. The aim of the thesis was not only to map the demand for journalistic treatment of this topic in two daily newspapers that have a similar history and readership in both countries, but above all to compare how the Czech view of the disintegration of Czechoslovakia differed from the Slovak one in the daily press. For a better orientation in the development of the position of this topic in the media market, I chose to examine three anniversaries, each ten years apart, namely the tenth, twentieth and thirtieth anniversaries of the breakup of Czechoslovakia, respectively the establishment of the independent Czech Republic and Slovakia. Since the official breakup occurred on the night of December 31st to January 1st, I chose to examine each of the entire months of December and the entire month of January on that anniversary. In order to understand the demand and relevance of this topic in the media during the individual anniversaries under investigation, I first chose a quantitative method, thanks to which I was able to find out how many articles about the breakup of Czechoslovakia were published in the daily newspapers and how many of them were opinion-based and how many were strict news. I chose the qualitative frame method for the next phase of the research in order to be able to better observe how the phenomenon of the breakup of Czechoslovakia was written about, how these frames differed not only over time, but also between the newspapers themselves. Thus, the hypothesis that the disintegration of Czechoslovakia will become a less and less desired topic of media products over time has been confirmed. In contrast, the correlation between the results of sociological surveys and the framework was not confirmed. The way the breakup of Czechoslovakia was reported on contradicted the public opinion several times. In some cases, information about the breakup of Czechoslovakia was extremely positive, despite the fact that public opinion at the time was in favor of preserving the federation. I see the limits of the diploma thesis primarily in the smaller analysis of public opinion data, which unfortunately do not reach the same depth in all periods examined. The lack of digitization of the Slovak Denník SME, i.e. the absence of its full-text digital versions, was also an obstacle in the research. As for the possible connection of the research to this diploma thesis, it is possible to consider extending the researched period up to the years 1992 and 1993, which is the time when the breakup of

the federation itself took place.

Použitá literatura

GALANDAUER, Jan, Čechoslovakismus v proměnách času. Od národotvorné tendence k integrační ideologii, Historie a vojenství, 1998

Statistická ročenka republiky Československé. Praha: Státní úřad statistický, 1938.

RYCHLÍK, Jan, Čechoslovanství a čechoslovakismus, in Češi a Němci. Dějiny – kultura – politika, eds. W. Koschmal, M. Nekula. & J. Rogall (Praha: Paseka, 2002)

OBRÁTIL, Karel: Čítanka dr. Edv. Beneše, Prečo je potrebné plné sjednotenie a prečo je nemožný autonomizmus, Otakar Sobek, Brno : 1936

RYCHLÍK, Jan, Československé dějiny a pokusy o napsání společného česko-slovenského příběhu, Posláním historik. Pocta prof. Robertu Kvačkovi k 80. Narozeninám, eds. J. Čechurová, P. Andrš & L. Velek (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012)

ZAHRADNÍČEK, Tomáš. Debaty o čechoslovakismu a Čechoslovácích na konci federace. In: HUDEK, Adam; KOPEČEK, Michal a MERVART, Jan. Čecho/slovakismus. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2019.

KMEŤ, Norbert. Problém čechoslovakizmu na Slovensku po Novembri 1989. In: HUDEK, Adam; KOPEČEK, Michal a MERVART, Jan. Čecho/slovakismus. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2019.

PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. Čtvrté, doplněné a rozšířené vydání. Praha: Plus, 2018

BOROVÍČKA, Michael. *Kolaboranti 1939–1945*. Paseka, 2007

BALÍK, Stanislav; HLOUŠEK, Vít; HOLZER, Jan; ŠEDO, Jakub. Politický systém českých zemí 1848-1989. Brno : MPÚ MU, 2003

GRONSKÝ Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa 1960–1989 III.díl. Praha : Karolinum, 2007

STEIN, Eric. *Česko - Slovensko: konflikt, roztržka, rozpad*. Praha: Academia, 2000

KOVÁČ, Dušan. Dějiny Slovenska (Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2011)

SPÁČIL, D., ČECHOVÁ, K. Jak praskaly švy – rozpad společného státu nejen očima

aktérů. Řitka : Nakladatelství Čas. 2011

ĐURICA, Milan Stanislav. *Dějiny Slovenska a Slovákov*. 3. Bratislava: LÚČ, 2003

PEHE, Jiří. *Hledání českého příběhu : úvahy nad minulostí, současností a především budoucností naší společnosti*: Neúcta k ústavě. Praha, 2021.

BUREŠ, Jan a další. *Česká demokracie po roce 1989 : institucionální základy českého politického systému*. Praha

URBAN, Lukáš; DUBSKÝ, Josef a MURDZA, Karol. *Masová komunikace a veřejné mínění*. Žurnalistika a komunikace. Praha: Grada, 2011

JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. 2., přepracované vydání. Praha: Portál, 2015

Colin Sparks, Introduction: The panic over tabloid news, in *Tabloid tales: Global debates over media standards*, eds. C. Sparks & J. Tulloch (Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2000)

Denis McQuail, Úvod do teorie masové komunikace (Praha: Portál, 2009)

Daniel C. Hallin & Paolo Mancini, *Systémy médií v postmoderním světě: Tři modely médií a politiky* (Praha: Portál, 2008)

Josef Benda, *Vlastnictví periodického tisku v České republice v letech 1989 – 2006* (Praha: Karolinum, 2007)

BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019

MCQUAIL, Denis. *Žurnalistika a společnost*. Přeložil Alice NĚMCOVÁ TEJKALOVÁ, přeložil Roman HÁJEK, přeložil Marta CHROMÁ. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016

OSVALDOVÁ, Barbora. *Zpravodajství v médiích*. Vydání třetí, revidované. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020

TRAMPOTA, Tomáš a VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010

Framing: Toward Clarification of A Fractured Paradigm. *Journal of Communication*. 1993, roč. 43, č. 4

The Content Analysis of Media Frames: Toward Improving Reliability and

Validity. *Journal of Communication*. 2008

SEMETKO, Holli A. and Patti M. VALKENBURG, 2000. Framing European politics: A Content Analysis of Press and Television News. *Journal of Communication*

LEVITT, Cyril and Todd GITLIN, 1981. "The whole world is watching": Mass media in the making and unmaking of the new left. *Labour*

GAMSON, William A. and Andre MODIGLIANI, 1989. Media Discourse and public opinion on nuclear Power: A constructionist approach. *American Journal of Sociology*

ENTMAN, Robert M., 1993. Framing: toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*

SCHULZ, Winfried a REIFOVÁ, Irena. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. 3., nezměn. vyd. Přeložil Barbara KÖPPLOVÁ. Praha: Karolinum, 2011

SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Žurnalistika a komunikace. Praha: Grada, 2014

SCHVÁLENO

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce	
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:	
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Matyáš Müller	Razítko podatelny:
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2021	
Fakultní e-mail diplomantky/diplomanta: 72432220@fsv.cuni.cz	
Studijní program/forma studia: Žurnalistika/prezenční	
Název práce v češtině: Proměna vnímání rozpadu Československa v českých a slovenských tištěných médiích	
Název práce v angličtině: Changing Perceptions of the Breakup of Czechoslovakia in Czech and Slovak Print Media	
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2022/2023) (diplomovou práci je možné obhajovat nejdříve šest měsíců od schválení tezí) LS 2023/2024	
Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků): Téma rozpadu Československa v české i slovenské společnosti stále silně rezonuje. Nedávno uběhlo třicet let od této historické události, proto je na místě odborná analýza narativu události největších tištěných deníků obou zemí. Oba státy prošly odlišnou sociální a ekonomickou cestu, a proto práce bude sledovat prezentaci tématu v souvislosti s historickými událostmi obou zemí. Žurnalisticky je téma během výročí zpracováváno dostatečně. Co se odborné literatury týče, existuje dostatek textů o rozpadu, sociálním vývoji nebo historii jednotlivých zemí. Méně je už pak zpracován mediální obraz tématu. V tomto případě se jedná hlavně o diplomové práce.	
Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků): Práce zanalyzuje prezentaci rozdělení Československa na samostatné státy, Českou republiku a Slovensko, v českých a slovenských psaných médiích. Z českých médií půjde o Mladou frontu DNES, ze slovenských o deník SME vzhledem k jejich dlouhé historii i podobné důležitosti na trhu. Co se zkoumaného období analýzy obsahu týče, půjde o články z doby větších výročí – 10 let, 20 let, 25 let a 30 let od rozpadu. Předpokládám, že se vstupem do evropských struktur bude rozpad hodnocen pozitivněji, než tomu bude v období ekonomické recese či v covidové pandemii a probíhající válce na Ukrajině. Výzkumná otázka pro praktickou část mé práce je „jak se liší český pohled na rozpad ČSFR od toho slovenského v mainstreamovém tisku v průběhu dvaceti let?“	
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): Úvod: <ul style="list-style-type: none"> • kritická analýza literatury • představení cíle práce Teoretická část: <ul style="list-style-type: none"> • stručná historie událostí vedoucích k rozpadu Československé republiky • popis mnou vybraných médií (MF Dnes a SME) vzhledem k povaze tématu i dosahu těchto deníků • vymezení kritérií hodnocení pozdější analýzy Praktická část: <ul style="list-style-type: none"> • analýza obsahu článků a celková prezentace tématu rozpadu Československa během jednotlivých výročí této historické události • hodnocení narativu v jednotlivých bodech výzkumu bude opřeno o teoretické poznatky z odborné literatury. 	

<p>Závěr:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zhodnocení nabitých poznatků • na základě teoretických rámců budu hodnotit náhled české i slovenské mainstreamové mediální scény na rozpad Československa v časovém vývoji
<p>Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období): Z české strany se bude jednat o deník Mladá fronta DNES, na slovenské straně se jedná o deník SME. Analyzované období bude během výročí (10 let, 20 let, 25 let a 30 let od rozpadu). Časové rozmezí analyzovaných období budou dva měsíce.</p>
<p>Metody (techniky) zpracování materiálu: Vzhledem k povaze tématu se bude jednat nejprve o obsahovou analýzu textů a následně o jejich kvalitativní i kvantitativní komparaci. Z analyzovaného období (dva měsíce každých pět, respektive deset let) budu analyzovat počet článků v daných médiích i jejich rozsah. V kvalitativní pak budu porovnávat rozdílný narativ na české a slovenské straně v průběhu času.</p>
<p>Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2–5 řádků): ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH. Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy. Brno: Masarykova Univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6382-2. Jedná se o popis a návod, jak psát odbornou práci zaměřenou na obsahovou analýzu. Je rozdělena do čtyř hlavních částí, kde hraje roli narativ i diskurz, což je ideální podklad pro mou práci. RYCHLÍK, Jan. Rozpad Československa: česko-slovenské vztahy 1989-1992. Bratislava: Academic Electronic Press, 2002. ISBN 80-888-8002-5. Stěžejní historická kniha pro pochopení souvislostí československých politických vztahů těsně před rozpadem. Tato kniha je pro úvodní část mé práce klíčová vzhledem k historickým souvislostem. Rozdělení Československa: 30 let od rozhodnutí společného státu : Respekt speciál. 2022. Speciální vydání týdeníku Respekt je skrze rozhovory a podrobný popis příběhu rozpadu důležitým vzhledem a zároveň pomoci při orientování se v archívech. LUKÁŠ, Roman. Rozdělení Československa: dvacet let poté: dějiny vzájemných vztahů Čechů a Slováků od vzniku společného státu až po jeho rozdělení pohledem obyvatel příhraničních oblastí. Praha : Mladá fronta, 2013. Kniha, která rozebírá historii Česka i Slovenska až do bodu dvaceti let od rozpadu. Vzhledem k povaze mé diplomové práce je takováto perspektiva důležitá. SCHULZ, Winfried (Ed.). Analýza obsahu mediálních sdělení. [uspořádala Irena Reifová ; z německých originálů přeložila Barbara Köpplová]. – 3. vyd., Praha : Karolinum, 2011. Důležitá publikace vzhledem k teoretickému podkladu na závěrečné hodnocení mediálního obsahu, který v práci budu zkoumat. ŽANTOVSKÝ, Petr. Česká politika a média po roce 1989. Praha: Institut Václava Klause, 2013 VODIČKA, Karel. Příčiny rozdělení Československa: analýza po 10 letech Bednařík, Petr, Jirák, Jan & Köpplová, Barbara. Dějiny českých médií: od počátku do současnosti. Praha: Grada, 2011 Kováč, Dušan. Dějiny Slovenska. Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. FRAJDL, Jiří. Češi a Slováci v moderní době. Brno: Futura, 2004 GJURIČOVÁ, Adéla. a kol. Rozdělení minulosti. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. BUČEK, Štefan: Porovnanie pohľadov na rozdelenie Československa v Českej a Slovenskej republike v roku 1993 a v súčasnosti (diplomová práce) KOPEČEK, L., 2003. OD MEČIARA K DZURINDOVI – Slovenská politika a politický systém v prvém desetiletí samostatnosti. Brno: Mezinárodní politologický ústav. Winfried Schulz a kol., Analýza obsahu mediálních sdělení (Praha: Karolinum, 2004)</p>
<p>Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let) Kvítková, Alena. Český a slovenský mediální obraz rozdělení Československa. Praha, 2020. 106 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních</p>

studii. Vedoucí diplomové práce PhDr. Petr Šafařík.
BOSÁKOVÁ, Jana: Komparácia vybraného titulu domácej a zahraničnej tlače. Diplomová práca (Mgr.). Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave , Fakulta masmediálnej komunikácie, Katedra masmediálnej komunikácie . Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Ján Višňovský, PhD.
MATĚJKOVÁ, Kristýna. Mediální obraz Václava Klause a Vladimíra Mečiara ve vybraném tisku z doby dělení Československa. Praha, 2023. 107 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Petr Just, Ph.D.

Datum / Podpis studenta/ky

13.9.2023

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

KLIČEK DAVID

13/9/2023

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO VE VYHLÁŠCE ŘEDITELE INSTITUTU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO VÝTIŠKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO PROGRAMU.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Srovnání voličské základny (graf)

Příloha č. 2: Úspěšnost politických stran v letech 2010-2023 (tabulka)